

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟ

Κ. Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, Δ. Θ.

Β'

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΩΣ Η ΑΠΑΡΧΗ ΚΑΙ Η ΤΕΛΕΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν πρώτην, τὴν σπουδαιότεραν καὶ προσφιλεστέραν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου λαμβάνει οὐχὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς της¹, ἀλλὰ τὴν ὀριστικὴν καὶ τελείαν αὐτῆς μορφήν ὡς Σῶμα Χριστοῦ, δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ ἰδεώδης κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία ὑφίστατο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου, δεδομένου ὅτι Οὗτος κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον οὐ μόνον «Ἐκκλησίας σάρκα ἀνέλαβεν»², ἀλλὰ καὶ χάριν αὐτῆς προσέφερε τὴν ὑπερτάτην θυσίαν τοῦ σταυροῦ, «Ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν

1. Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη, ἐνθ' ἀν. σελ. 144. «Πράγματι ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως καὶ ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας συμπίπτει πρὸς αὐτὴν τὴν θεῖαν ἐνανθρώπησιν ἢ μᾶλλον δυνάμει ὑπῆρχεν ἡ Ἐκκλησία προαιωνίως ἐν τῷ Χριστῷ...» Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Henri de Lubac, ἐνθ' ἀν. σελ. 43 «... die Verkennung eines ursprünglichen Bestandes der Kirche vor der Menschwerdung Christi sei nur einen unhaltbaren Irrtum zuzuschreiben».

2. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας... 2. Ρ. Γ. 52, 429. Ὁ Μεθόδιος διατυποῖ τὴν ἀποψιν, ὅτι ἤδη ἐν τῷ Ἀδάμ ὁ Χριστὸς ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ γάμου ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκφράζεται ἡ πραγματικότης τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἢ περὶ ἀγγελίας Ρ. Γ. 18, 65 ἐξ. Πρβλ. καὶ c. VIII. «Προγεγύμνασαι γὰρ μετὰ συστάσεων οὐκ εὐκαταφρονήτων ἐκ τῆς Γραφῆς, ὡς ἄρα ὁ πρωτόπλαστος οἰκείως εἰς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι δύναται τὸν Χριστὸν, οὐκ ἐτι τύπος ὢν καὶ ἀπέικασμα μόνον καὶ εἰκὼν τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο σοφία γεγονώς καὶ Λόγος. Δίκην γὰρ ὕδατος συγκερασθεὶς ὁ ἄνθρωπος τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ ζωῇ, τοῦτο γέγονεν ὅπερ ἦν αὐτὸ τὸ εἰς αὐτὸν ἐγκατασκήψαν ἄκρατον φῶς. Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος εὐθυβόλως εἰς Χριστὸν ἀνηκόντισε τὰ κατὰ τὸν Ἀδάμ. Οὕτως γὰρ ἂν μάλιστα ἐκ τῶν ὁστῶν αὐτοῦ καὶ τῆς σαρκὸς τὴν Ἐκκλησίαν συμφωνῆσει γεγονέναι· ἦς δὴ χάριν, καταλείψας τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατήλθεν ὁ Λόγος προσκολληθισόμενος τῇ γυναικί· καὶ ὕπνωσε τὴν ἕκστασιν τοῦ πάθους, ἐκουσίως ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθανών· ὅπως αὐτὸς ἑαυτῷ παραστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἔνδοξον καὶ ἄμωμον, καθαρῆς τῷ λουτρῷ, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ νοητοῦ καὶ μακαρίου σπέρματος, ὃ σπεῖρει μὲν αὐτὸς ὑπηγῶν καὶ καταφυτεύων ἐν τῷ βᾶθει τοῦ νοός· ὑποδέχεται δὲ καὶ μορφοῖ δίκην γυναικὸς ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ γενεᾶν τὴν ἀρετὴν καὶ ἐκτρέφειν». Ρ. Γ. 18, 72 ἐξ.

σπίλον ἢ ρυτίδα· οὐ γὰρ καλὴν μόνον ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ νέαν οὐ κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τῆς προαιρέσεως ἕξιν»¹. Τὴν συνάντησιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας διορᾷ ὁ Χρυσόστομος συμβολιζομένην εἰς τὴν συνάντησιν Αὐτοῦ μετὰ τῆς Χαναanaίας· «ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὁ Χριστός, τότε αὐτῷ προσελθεῖν ἐτόλμησεν ἡ Ἐκκλησία καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῆς ἐξελθοῦσα. Ἐπιλάθου γάρ, φησί, τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. Καὶ γὰρ ὁ Χριστός ἐκ τῶν ὀρίων αὐτοῦ ἐξῆλθε καὶ ἡ γυνὴ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῆς καὶ οὕτως ἡδυνήθησαν συντυχεῖν ἀλλήλοις»².

Ἡ ὑπαρξίς τῆς Ἐκκλησίας πρὸ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου, τὸ δὲ τιθέμενον σπουδαῖον ἐρώτημα, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ ἐν τῶν τὰ μάλιστα ἀπασχολούντων τὴν σύγχρονον ἐκκλησιολογίαν προβλημάτων, συνίσταται εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν

1. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...», 2. P.G. 51, 228. Πρβλ. καὶ Ὁριγένους, in cant. canticorum, 2, P.G. 13,134 «Non enim tu mihi ex adventu salvatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis et ab ipsa constitutione mundi, imo, ut Paulo dare altius mysterii huius originem repetam, ante etiam constitutionem mundi... Prima etenim fundamenta congregationis ecclesiae statim ab initio sunt posita, unde et apostolus dicit aedificari Ecclesiam non solum super apostolorum fundamentum, sed etiam prophetarum. Inter prophetas numeratur et Adam, quia magnum mysterium prophetavit in Christo et in Ecclesia dicens: Propter quod relinquet... Apostolus cum dicit: Si enim dilexit Ecclesiam... non utique ostendit eam prius non fuisse, quomodo enim dilexisset eam, quae non erat? Sed eam sine dubio dilexit, quae erat. Erat autem in omnibus sanctis, qui ab initio saeculi fuerunt facti».

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 52,1. P.G. 58, 519. Πρβλ. εἰς Γαλατ. κεφ. 4, 4. P.G. 61, 662 ἐξ. ἔνθα ὁ Χρυσόστομος ποιεῖται τὴν σύγκρισιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἑθνῶν πρὸς τὴν Συναγωγὴν. «Τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ τῆς κάτω τύπος ἦν Ἄγαρ, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ βρους τοῦ οὗτου καλουμένου, τῆς δὲ ἄνω ἡ Ἐκκλησία. Ἀλλ' ὁμως οὐκ ἀρκεῖται τοῖς τύποις, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαϊαν προστίθησι μαρτυροῦντα τοῖς εἰρημένους· εἰπὼν γάρ, Ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ μήτηρ ἡμῶν ἐστί, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οὕτω καλέσας, παρίστησι τὸν προφήτην τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφίζομενον. Εὐφράνθητι γάρ, φησί, στεῖρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὀδίνοουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου πάλαι, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Τίς οὖν ἡ στεῖρα, καὶ τίς ἡ ἐρημος πρὸ τούτου; οὐκ εὐδηλον ὅτι ἡ ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἀπεστερημένη; Τίς δὲ ἡ τὸν ἄνδρα ἐχούσα; οὐκ εὐδηλον ὅτι ἡ συναγωγὴ; Ἀλλ' ὁμως ἐνίκησεν αὐτὴν τῇ πολυπαιδίᾳ ἡ στεῖρα. Ἐκείνη μὲν γάρ ἐν ἔθνος ἔχει· τὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας τέκνα τὴν Ἑλλάδα, τὴν βάρβαρον, τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὴν οἰκουμένην ἀπασαν ἐνέπλησεν... στ. 664. Ἀλλ' ἡ Σάρρα στεῖρα ἦν· καὶ γὰρ ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τοιαύτη. Ὅρας διὰ πάντων τὸν τύπον τηρούμενον; Ὡσπερ γὰρ ἐν δλοῖς τοῖς ἔμπροσθεν ἔτεσιν ἐκείνη μὴ τίκτουσα, πρὸς ἐσχάτῳ γῆρα γίνεται μήτηρ, οὕτω καὶ αὕτη, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τίκτει... Οὐ γὰρ ἦν ἐπιγρωκῖα τὸν Θεόν· ἀλλ' ὁμως ἐπιγνοῦσα τὴν πολυπαιδα ἐνίκησε συναγωγὴν». Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 63. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη...», 6. P.G. 52, 402 ἐξ. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι... Κατήχησις 1, 4. P.G. 49, 227. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 3, 3-4. P.G. 57, 35 ἐξ.

ἔδημιουργήθη ἡ Ἐκκλησία¹. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἀπάντησις τοῦ Χρυσοστόμου², ἐν ἣ ἐκφράζεται καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας³, ἀνάγει τὴν ἀπαρχὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ὕλικου κόσμου περίοδον, ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημιουργοῦντο αἱ πνευματικαὶ ὑπάρξεις⁴. Πρόκειται περὶ τῆς πνευματικῆς Ἐκκλησίας, τῆς πόλεως Θεοῦ ζῶντος, τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ, τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, τὴν ὅποιαν ἠτοίμασεν ἡμῖν ὁ Θεὸς «οὐ νῦν μετὰ τὸ γενέσθαι, ἀλλὰ πρὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς αὐτὸς φησί· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»⁵. Οὕτως εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ «Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον» διακηρύσσει ὁ Χρυσόστομος, ὅτι ὁ ἅγιος Φιλογόνιος (καταλιπὼν τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, εἰς ἐκείνην τελεῖ τὴν τῶν πρωτοτόκων τῶν

1. Τὸ περὶ προϋπάρξεως τῆς Ἐκκλησίας πρόβλημα, ἐλάχιστα ἀπασχολῆσαν τὴν ἐπιστήμην κατὰ τὸ παρελθόν, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος κατὰ τὴν ἐποχὴν μας. Πρβλ. S. R a n f t, Die Stellung der Kirche im Dogmatischen System, Aschaffenburg 1927, σελ. 27 ἐξ. A. D. S e r t i l l a n g e s, τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς ἐργασίας του, La miracle de l' Eglise, ὑπὸ τὸν τίτλον, L' Eglise avant l' Eglise. Paris 1933, M. P r i b i l l a, Die Kirche von Anbeginn, ἐν περιοδικῷ Stimmen der Zeit, 117 (1929) τεύχος 10 σελ. 242 ἐξ. M. S c h m a u s, ἐνθ' ἄν. σελ. 16 ἐξ. C f. B e u m e r, Die altchristliche Idee einer präexistierenden Kirche und ihre theologische Anwendung, ἐν περιοδικῷ Wissenschaft und Weisheit 9 (1942) σελ. 13-22. Y v e s C o n g a r, Ecclesia ab Abel, ἐν Festschrift für Karl Adam, Düsseldorf 1952, σελ. 79-108. H. d e L u b a c, ἐνθ' ἄν. σελ. 43 ἐξ. Αἱ μέχρι τοῦδε διατυπωθεῖσαι ἀπόψεις ποικίλου καὶ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ Ἐκκλησιολογία εὐρίσκειται εἰς τὸ προθεολογικὸν αὐτῆς στάδιον (vortheologischen Stadium), ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ B e u m e r, ἐνθ' ἄν. σελ. 13.

2. Περὶ τῆς σπουδαίας διδασκαλίας τοῦ Χρυσοστόμου ἐν σχέσει πρὸς τὴν προϊστορίαν τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲν σχεδὸν ἔχει γραφῆ. Βεβαίως ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως Ἐκκλησίαν συμπτωματικῶς καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ συνεπῶς δὲν δύναται τις νὰ διαμορφώσῃ τελείαν εἰκόνα τῆς περὶ ἀπαρχῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐξελλίξεως αὐτῆς γνώμης τοῦ Χρυσοστόμου. Τὰ ὑπάρχοντα ἕως χωρία εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὴν ἐν γενικωτάταις, ἔστω, γραμμααῖς ἐκθεσιν ταύτης.

3. Πρβλ. Οὕτω ἐν τῷ Ποιμένι τοῦ Ἐρμᾶ, "Ὁρασ. II, 4. Β.Ε.Π.Ε.Σ. τ. 3ος σελ. 42, ἀναφέρεται περὶ τῆς Ἐκκλησίας «... ὅτι, φησὶν, πάντων πρώτη ἐκτίσθη» διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα, καὶ διὰ τούτων ὁ κόσμος κατηρτίσθη». Ἐν τῇ οὕτω καλουμένῃ Β' ἐπιστολῇ Κλήμεντος (περὶ τὸ ἔτος 150 μ.Χ.) ὅτι ἡ Ἐκκλησία οὐ νῦν εἶναι, ἀλλὰ ἀνωθεν, ἦν γὰρ πνευματικὴ, ὡς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν ἐφανερώθη δὲ ἐπὶ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἵνα ἡμᾶς σώσῃ, ἡ ἐκκλησία δὲ πνευματικὴ οὐσα ἐφανερώθη ἐν τῇ σαρκὶ Χριστοῦ... ἐσόμεθα ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς πρώτης, τῆς πνευματικῆς, τῆς πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης ἐκτισμένης». Πρβλ. ἐκ τῶν ἔργων Εἰρηναίου, Τερτυλλιανοῦ, Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, Ὁριγένηντος, Ἰππολύτου Ρώμης, Ἀμβροσίου, Ἐπιφανίου Σαλαμῖνος περὶ τῆς προϊστορίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν B e u m e r, ἐνθ' ἄν. σελ. 15 ἐξ. Περὶ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου πρβλ. M. S c h m a u s, ἐνθ' ἄν. σελ. 17 καὶ M. P r i b i l l a, ἐνθ' ἄν. σελ. 245 ἐξ.

4. Πρβλ. Β' Κλήμεντος 14, 2. Β.Ε.Π.Ε.Σ. τ. 1ος σελ. 45.

5. Εἰς Γέν. ὁμιλ. 3, 4. Ρ.Γ. 53, 36.

ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἀφείς, πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων μετέστη πανήγυριν. «Ὅτι γὰρ καὶ πόλις ἄνω καὶ Ἐκκλησία καὶ πανηγυρίς ἐστίν, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· Προσεληλύθατε πόλει Θεοῦ ζώντος Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένην ἐν οὐρανοῖς καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει»¹. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς σημασίαν εἶναι κατὰ ταῦτα ἢ μετὰ τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν λογικῶν ἐν γένει ὑπάρξουν κοινωνία τοῦ Θεοῦ καὶ ἢ ἐπ' αὐτῶν βασιλεία Αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ταύτην σημασίαν περιλαμβάνει ἡ Ἐκκλησία τὰς στρατιάς τῶν ἀγγελικῶν καὶ ἄλλων δυνάμεων καὶ τοὺς πιστοὺς πάντων τῶν αἰώνων². Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἀνήκουν καὶ μυριάδες τῶν ἀγγέλων, ἐκεῖ χιλιάδες ἀρχαγγέλων, ἀλλαχοῦ συμμορία προφητῶν, ἐτέρωθεν μαρτύρων χοροί, ἀποστόλων τάγματα, σύλλογοι δικαίων, τῶν εὐηρησθηκότων ἀπάντων δῆμοι διάφοροι. Ὅντως θαυμαστή τίς ἐστίν ἡ πανήγυρις, καὶ δὴ πάντων μεῖζον, ὅτι ἐν μέσῃ τῇ πανηγύρει στρέφεται τούτων ἀπάντων ὁ βασιλεὺς· εἰπὼν γὰρ Μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, ἐπήγαγε, Καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων»³. Ἡ δημιουργία συνεπῶς τῆς Ἐκκλησίας ταυτιζομένης μετὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν συμπιπτει μετὰ τῆς δημιουργίας τῶν πνευματικῶν καὶ ἀγγελικῶν δυνάμεων.

Ἄλλὰ διὰ τοῦ ὅρου Ἐκκλησία ἀποδίδεται κατ' ἐξοχὴν, ὡς εἶδομεν, ἢ μετὰ τῶν κεκλημένων κοινωνία τοῦ Θεοῦ, ἢ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, ἥτις ἀποτελεῖ τμηματὴ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος· «Τίνας δὲ πρωτοτόκους καλεῖ λέγων, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων; Πάντας τοὺς χοροὺς τῶν πιστῶν⁴. Τί δὲ ἐστίν, Ἐν σῶμα; Οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ καὶ ὄντες καὶ γενόμενοι καὶ ἐσόμενοι. Πάλιν καὶ οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐηρησθηκότες ἐν σῶμά εἰσι»⁵. Εἰς τὸ Σῶμα ἄρα τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκουν ἅπαντες οἱ πιστοὶ εἴτε πρὸ, εἴτε μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. Τὸ γεγονός τοῦτο ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν στενὴν αὐτῆς ἔννοιαν κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ παραδείσῳ, ἔνθα ὁ Ἀδάμ «τῆς πρὸς Θεὸν ἀπέλαυνε ὀμιλίας καὶ τῇ παρησίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνετρώφα. Καὶ ἄγγελοι μὲν ἔτρεμον, καὶ τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ οὐδὲ ἀντιβλέψαι

1. Εἰς τὸν μακάριον Φιλολόγιον... 1. P.G. 48, 749.

2. Πρβλ. Pribilla, ἐνθ' ἄν. σελ. 241. H. de Lubac, ἐνθ' ἄν. σελ. 38-ἐξ. 45.

3. Εἰς τὸν μακάριον Φιλολόγιον... 1, P.G. 48, 750.

4. Εἰς Ἔβρ. ὀμιλ. 32, 1. P.G. 63, 220. Πρβλ. καὶ Κλημεντος Ἀλεξανδρείας, Λόγος προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας c. IX. P.G. 8, 193. «Αὕτη γὰρ ἡ Πρωτότοκος Ἐκκλησία, ἡ ἐκ πολλῶν ἀγαθῶν συγκειμένη παιδίον». Πρβλ. Παιδαγωγ. 1, 9. P.G. 8, 352· «πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὀφηγουμένην, τὴν ὑπερνεφεῖ τὴν ἀπτομένην οὐρανῶν» καὶ Στρωμ. VII, XI, P.G. 9, 496· «Πνευματικὴ γὰρ ὅλη γενομένη (δηλ. ἡ γνωστικὴ ψυχὴ) πρὸς τὸ συγγενὲς χωρήσασα ἐν πνευματικῇ Ἐκκλησίᾳ, μένει εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ Θεοῦ».

5. Εἰς Ἐφεσο. ὀμιλ. 3, 1. P.G. 62, 75. Πρβλ. Ἀδύρουσπίνου, In Psalm 36, 3-4. P.L. 36, 385. Πρβλ. Y. Congar, ἐνθ' ἄν. σελ. 81. Πρβλ. καὶ Μεγ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν 4, 29. P.G. 26, 513.

ἐτόλμων αὐτὸς δὲ ὡσανεὶ φίλος φίλῳ διελέγετο»¹. Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον ἂν καὶ αἱ ἀγγελικαὶ καὶ ἀνθρώπιναί, αἱ ἐπίγειοι δῆλον ὅτι καὶ αἱ ἐπουράνιοι, δυνάμεις ἀπετέλουν μίαν ἐνότητα, μίαν Ἐκκλησίαν, μίαν βασιλείαν² ὑπὸ τὸν ἕνα βασιλέα, τὸν Τριαδικὸν Θεόν, ἐν τούτοις ἢ μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνία τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἡ θέσις τῆς ἐξ ἀνθρώπων Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐπουρανίῳ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶχον προσλάβει τὴν τελικὴν αὐτῶν μορφήν. Ἡ ἐν παραδείσῳ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν πρωτοπλάστων ἀπετέλει τὸ προστάδιον τῆς τελείας κοινωνίας καὶ συμμετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, εἰς ἣν ὁ Θεὸς «Ἐβούλετο μὲν γὰρ καὶ ἐκ προουμιῶν εὐθέως ἐπ' ἐκείνην ἡμᾶς ἀγαγεῖν τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ εἰδάσαμεν, τῇ ῥαθυμίᾳ πολλὴν ἐργασάμενοι τὴν ἀναβολὴν καὶ διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης κατασκευάσαντες τὴν μέλλουσαν ταύτην τὴν μακράν»³. Διὰ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων ἐματαιώθη μὲν ἡ ἄμεσος πραγματοποίησις τῆς τελειώσεως τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας τοῦ Θεοῦ, ἐφανερῶθῃ δὲ ἡ ἐν τῷ ἀπολυτρωτικῷ σχεδίῳ τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς ἀνθρώπους κεντρικὴ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς σπουδαιότερας καὶ προσφιλεστέρας δημιουργίας τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. Πράγματι δὲ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πραγματοποίησις τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας κατέστη τὸ Σῶμα Χριστοῦ καὶ ἡ νόμφη Αὐτοῦ, ἀπεκάλυψε τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας⁴, πρὸς ἣν οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῇ· «Ἐκκλησίας οὐδὲν ἴσον», τονίζει ὁ Χρυσόστομος⁵. Δὲν ὑπάρχει τίποτε προσφιλέστερον διὰ τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, «ποθεινότερα γὰρ ἡ Ἐκκλησία τῷ Θεῷ τοῦ Οὐρανοῦ. Οὐρανοῦ σῶμα οὐκ ἀνέλαβεν, Ἐκκλησίας δὲ

1. «Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγινομένου τοῦ βασιλέως...», ὁμιλ. 3, 1 P.G. 63, 473-4 Πρβλ. εἰς Γεν. ὁμιλ. 14, 3. P.G. 53, 114. Πρβλ. καὶ Εἰρηναίου, Adv. haer. 5, 20, 2 P.G. 7, 1178 «Plantata est enim ecclesia paradisi in hoc mundo». Τερτυλλιανοῦ, Adv. Marc. 2, 4. P.L. 2, 314. «Adam translatus in paradysum, iam tunc de mundo in ecclesiam».

2. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν διακηρύσσει ὁ Χρυσόστομος (εἰς τὸν σταυρὸν καὶ εἰς τὸν ληστὴν... ὁμιλ. 1, 2. P.G. 49, 401) «Σήμερον (ἦτοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Σταυρικῆς θυσίας) ἀπέδωκεν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν Πατρίδα, σήμερον ἐπανήγαγεν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν πατρῶν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν ἐχαρίσατο τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει». Ἡ ἀρχαία δὲ αὕτη πατρίς δὲν εἶναι ἄλλη ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Πρβλ. εἰς Γεν. λόγ. 7, 5. P.G. 54, 614 ἐξ. Πρβλ. «Ἐτι εἰς τὴν ἀσάφειαν...» 2, 3 P.G. 56, 180 καὶ «τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγινομένου τοῦ βασιλέως...», 1. P.G. 63, 474.

3. «Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγινομένου τοῦ βασιλέως...» 1, P.G. 63, 473.

4. Πρβλ. τὴν ὠραιοτάτην καὶ ἐπιγραμματικὴν φράσιν τοῦ Ὁριγένους, ἐν (G.C.S. Orig. 4, 167 Preuschen) «Κόσμος δὲ τοῦ κόσμου ἡ Ἐκκλησία, κόσμου αὐτῆς γιγνομένου Χριστοῦ».

5. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξῶ...», 1 P.G. 52, 397 Πρβλ... εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων... ὁμιλ. 2, 1. P.G. 51, 79· «Τὶ θαυμάζεις, εἰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης τιμιωτέραν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ῥήματος τούτου πόλιν ἐτείχισεν».

σάρκα ανέλαβεν»¹. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀγία κιβωτὸς ἡ ἀπείρως πολυτιμότερα τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. Ὁλόκληρος ἡ δημιουργία, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ἐπλήσθη χάριν τῆς Ἐκκλησίας: «διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ οὐρανὸς, οὐ διὰ τὸν οὐρανὸν ἡ Ἐκκλησία»². Ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπειρος ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐξεδηλώθη ἰδίως διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅστις «ἐλθὼν εἰς τὸ καταγώγιον αὐτῆς, καὶ εὐρῶν ρυπῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἵματι ἔλουσεν, ἤλειψεν, ἔθρεψεν, ἐνέδυσεν ἱμάτιον, οἷον εὐρεθῆναι ἕτερον οὐκ ἔνι. Αὐτὸς αὐτῇ γενόμενος περιβολὴ καὶ λαβὼν αὐτὴν οὕτως ἀνάγει»³. Ἡ ἀποψις, καθ' ἣν τὸ σύμπαν ἐδημιουργήθη χάριν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ περὶ δημιουργίας σχεδίου τοῦ Θεοῦ, συνιστᾷ τὴν δεσπόζουσαν ἰδέαν ἐν τῇ Χρυσοστομικῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ.

Διὰ τῆς Ἐκκλησίας οὐ μόνον διαφυλάσσεται ἡ ἀνθρωπότης, ἀλλὰ ἀναγεννᾶται καὶ ἀγιάζεται⁴ καὶ συμμετέχει τῆς μακαρίας ζωῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἀναφωνεῖ: «Ποίαν ἑτέραν ζητεῖς συναγωγὴν τοιαύτην; ποῖον ἕτερον βουλευτήριον; ποίαν σύνοδον; ... ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου ὁ Ἰησοῦς μέσος καὶ ὁ τοῦτου Πατήρ;»⁵.

2. Ἡ ἐν τῷ γίνεσθαι Ἐκκλησία.

Διὰ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων ἔλαβε πέρας ἡ πρώτη περίοδος τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν οἱ πρωτόπλαστοι ἐπεκοινωνοῦν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐλευθέρως ἐν τῷ Παραδείσῳ καὶ διελέγοντο «ὡσανεὶ φίλοι» μετ' Αὐτοῦ. «Καθάπερ γὰρ ἄγγελός τις, οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς διέτριβεν ὁ ἄνθρωπος, σῶμα μὲν περικείμενος, ἔξω δὲ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν τυγχάνων, καὶ, καθάπερ βασιλεὺς ἀλουργίδι καὶ διαδήματι κεκοσμημένος καὶ πορφυρίδα ἀναβεβλημένος, οὕτως ἐνετρύφα τῇ τοῦ παραδείσου διαγωγῇ»⁶. Ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἔκπτωσις μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τοῦ Παραδείσου. Ὡς παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «Ἀπέσχιστο, φησί, τὰ ἐπουράνια τῶν ἐπιγείων, οὐκ εἶχε μίαν κεφαλὴν»⁷. Διὰ τῆς ἀμαρτίας ἡ Ἐκκλησία ὡς ἡ

1. Ὁμιλία πρὸς τῆς Ἐξορίας, 2. P.G. 52, 429.

2. Ὁμιλία πρὸς τῆς Ἐξορίας, 2. P.G. 52, 429.

3. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 63.

4. Πρβλ. Περὶ μετανοίας, ὁμιλ. 8, 1. P.G. 49, 336-337 «Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρέλαμβανε τὰ ζῶα καὶ ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. Οἷον τι λέγω· Εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἰεραὶ καὶ ἐξῆλθεν ἰεραὶ· εἰσῆλθε λύκος καὶ ἐξῆλθε λύκος· εἰσῆλθέ τις ἰεραὶ ἐνταῦθα καὶ ἐξέρχεται περιστέρα· εἰσέρχεται λύκος καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἄρνιον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης».

5. «Πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας...», 2. P.G. 51, 70.

6. Εἰς Γεν. ὁμιλ. 13, 4. P.G. 53, 109. Πρβλ. Εἰς Γεν. ὁμιλ. 16, 1. P.G. 53, 126.

7. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 1, 4. P.G. 62, 15.

κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων παρεμερίσθη, ἀπώλεσε τὴν πλουσίαν χάριν τοῦ Θεοῦ¹, κατέστη ἡ «τάλαινα παγκληρία τῶν ἐθνῶν». Ἡ ἀνθρωπίνη ἀμαρτία ὑψώθη ὡς σιδηροῦν παραπέτασμα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ θανάτου τῆς ὁποίας ἤρχιζεν ἡ τραγικὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης, ἐν ἧ ἅπαντα κακῶς διέκειτο καὶ ἀσέβεια πανταχοῦ ἐκράτει...»². Διὰ ζωηρῶν χρωμάτων περιγράφει ὁ Χρυσόστομος τὴν Ἐκκλησίαν τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου, τὴν ἀρυπῶσαν, ἀυχμῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἵματι»³. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἐθνῶν μακρὰν τοῦ Θεοῦ συμφύρεται ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀποστασίας τῆς. Εἶναι ἡ πόρνη καὶ ἡ μοιχαλὶς, ἥτις ἐγκατέλειψε τὸν Νυμφίον αὐτῆς καὶ προσεκολλήθη εἰς ψευδεῖς Θεοὺς⁴. «κίνισση γὰρ καὶ καπνῶ καὶ λύθρῳ καὶ αἵματι, καὶ μυρίαὶς ἐτέραις τοιαύταις κατερρουπούτο (ἡ Ἐκκλησία) κηλῖσιν»⁵.

Ἄλλ' ἡ τραγωδία τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὴν ἐκδίωξιν αὐτῶν ἐκ τοῦ Παραδείσου, δὲν ἐκτυλίσσεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐν μέσῳ τῆς θανατηφόρου ἀμαρτίας. Ἡ χώρα καὶ ἡ σκιά τοῦ θανάτου, αἵτινες καλύπτουν τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἐθνῶν, φωτίζονται ἀπὸ τὰς λάμπεις τῆς ἀποκαλυπτομένης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ὁ Πανάγαθος Δημιουργὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν Του, δὲν συνέτριψε τὴν δημιουργηθεῖσαν ὑπ' Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. Ὁ Θεὸς παρακολουθεῖ καὶ προνοεῖ. Ἡ ἀπειρος ἀγάπη Του πραγματοποιεῖ τὸ πάνσοφον σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἦδη κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν τῆς ἐκ τοῦ Παραδείσου ἐκδιώξεως τῶν πρωτοπλάστων ἐκδηλοῦται διὰ τῆς δοθείσης πρὸς αὐτοὺς ὑποσχέσεως⁶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ὅπως οὐ μόνον μὴ διακόψῃ τὴν μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίαν, ἀλλ' ὅπως τοῦναντίον πραγματοποιήσῃ τὴν τελείαν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν, ἣν προέβλεπεν τὸ σχέδιον⁷ τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς ἀνθρώπους· «ἔθος τῷ Θεῷ τοιοῦτον, ὅταν τινὸς ἐκπέσωμεν διὰ ῥαθυμίαν, μὴ πρότερον ἀφίστασθαι πάντα ποιοῦντα καὶ πραγματευόμενον, ἕως ἂν ἡμᾶς ἐπὶ πολλῶν μείζονα, ὧν ἐξεπέσαμεν, ἐπαναγάγῃ· δὲ καὶ τότε συνέβη. Ἐξεπέσαμεν γὰρ παραδείσου καὶ ἐλάβομεν οὐρανόν· διὸ καὶ μείζων τῆς ζημίας ἡ πραγματεία γέγονε»⁸.

1. Πρβλ. Εἰς Γεν. ὁμιλ. 16, 6. P.G. 53, 133 «Τοσοῦτόν ἐστιν ἀμαρτία κακόν. Οὐ μόνον γὰρ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἡμᾶς ἀφίστησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὴν ἡμᾶς αἰσχύνην καὶ ταπεινότητα κατέγει καί, τῶν ἡδὴ ὑπεργμένων ἀγαθῶν ἀποστερήσασα, πάσαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται τὴν παρρησίαν».

2. «Ὅμιλια λεχθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου...», 3 P.G. 63, 504.

3. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 63.

4. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξῶ εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...», 6-9. P.G. 52, 402 ἐξ.

5. Εἰς «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...» 2. P.G. 51, 227 ἐξ.

6. Εἰς Γεν. ὁμιλ. 17, 1. P.G. 53, 134 ἐξ.

7. «Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως...», 1. P.G. 63, 473.

8. Αὐτόθι P.G. 63, 474.

Ἡ ἐκπεσοῦσα Ἐκκλησία καθοδηγεῖται ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς οὐχὶ πλέον ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐξ οὗ ἐξέπεσεν, ἀλλὰ ἐν τῇ θριαμβευοῦσῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. «Οὐ γὰρ εἰς παράδεισον ἐπαγγέλλεται εἰσαγαγεῖν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν· οὐδὲ βασιλείαν παραδείσου, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν»¹. Ἡ πορεία ὅμως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ γῆς θὰ εἶναι μακρὰ καὶ ἐπίπονος· δέον νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας καθορισθέντων σταδίων, ἵνα καταστῇ ὄριμος διὰ τὸ μέγα μήνυμα τῶν Οὐρανῶν· «Ὁρα τὸν Θεὸν κατὰ μικρὸν ἡμᾶς παιδαγωγοῦντα... Καθάπερ γὰρ ἐπὶ κλίμακος ὁ πρῶτος βαθμὸς παραπέμπει τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ δευτέρου οὐκ ἐνὶ ἐπὶ τὸν τέταρτον ἐλθεῖν... οὐδὲ πρὸ τοῦ πρώτου δυνατὸν ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐλθεῖν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα»². Ἡ δευτέρα αὕτη φάσις τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦτο συνεπῶς δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς περίοδος προπαρασκευαστικῆ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τελειώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Ἐκκλησίας δηλ. ἐν τῷ γίγνεσθαι.

Ἡ Θεία Πρόνοια (ἢ πανταχοῦ πάντα μετὰ τῆς οἰκειας οἰκονομοῦσα σοφίας)³ ἀποκαλύπτει σταδιακῶς τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιόν Της διὰ τὴν τελείωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη ἐν τῷ Παραδείσῳ προετυπώθη ἐν τῇ γαμηλίῳ ἐνώσει τοῦ Ἀδάμ μετὰ τῆς Εὕας ἡ τελείωσις τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς μετὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς προπαρασκευῆς ἡ Ἐκκλησία προτυποῦται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀποκαλύψεως ὑπὸ

1. Εἰς Γεν. λόγ. 7,5. P.G. 54, 614 ἐξ. «Οὐκ ἀκούεις τοῦ Παύλου περὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τί φησιν; Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· τὸν δὲ παράδεισον καὶ ὀφθαλμὸς εἶδε τοῦ Ἀδάμ καὶ οὖς ἤκουσε καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδέξατο· περὶ γὰρ αὐτοῦ τοσαύτας ἡμέρας διαλεγόμεθα· πῶς οὖν ἀνέλαβε τὰ ἀγαθὰ ὁ ληστής; Οὐ γὰρ εἰς παράδεισον ἐπαγγέλλεται εἰσαγαγεῖν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν· οὐδὲ βασιλείαν παραδείσου, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν ἐκήρυξεν. Ἦρξατο γάρ, φησί, κηρύττειν καὶ λέγειν· Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ οὐχ ἡ βασιλεία τοῦ παραδείσου, ἀλλ' ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀπόλεσας μὲν γὰρ παράδεισον, ἔδωκε δὲ σοι ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, ἵνα καὶ τὴν οἰκίαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται καὶ τὸν διάβολον δάκῃ, δεικνύς ὅτι κἀν μυρία τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλεύῃ γένει, οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτῶ, τοῦ Θεοῦ πρὸς μεῖζονα ἀεὶ τιμὴν ἡμᾶς ἀνάγοντος. Ἀπόλεσας τοίνυν παράδεισον, ἀνέωξέ σοι ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν· κατεδικάσθης πόνῳ προσκυῖν καὶ ἐμμήθης ἱσοῦ αὐτοῦ. Ἐπέλευσε τῇ γῇ ἀνάριθα καὶ τοιβόλους ἀνενεγκεῖν καὶ ἐβλάστησέ σοι καρπὸν Πνεύματος ἢ ψυχῆ. Ὅρᾳς πᾶς μεῖζων ἡ εὐπορία τῆς ζημίας; πῶς πλείων ὁ πλοῦτος; Οἶόν τι λέγω· ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ γῆς καὶ ὕδατος, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. Οὐκ ἐγένετο χρῆσιμος ὁ πλασθεὶς, ἀλλὰ διεστράφη. Οὐκέτι λοιπὸν ἀπὸ γῆς καὶ ὕδατος αὐτὸν πλάττει, ἀλλ' ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος· καὶ οὐκέτι παράδεισον ἐπαγγέλλεται πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν. Καὶ ὅπως, ἀκουε. Νικοδήμου γὰρ τοῦ ἀρχόντος τῶν Ἰουδαίων καταπεσόντος, καὶ τὴν ἐνταῦθα γέννησιν ἐπιζητοῦντος καὶ λέγοντος, ἀδύνατον εἶναι γέροντα γεννηθῆναι ἀνωθεν, ὅρα πῶς ὁ Χριστὸς σαφέστερον αὐτῶ ἀποκαλύπτει τῆς γεννήσεως τὸν τρόπον. Ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

2. Εἰς Κολοσ. ὁμιλ. 5, 4. P.G. 62, 386.

3. Εἰς τὸν λαὸν Ἀντιοχείας, ὁμιλ. 6, 2. P.G. 49, 83.

Και όταν ἀργότερον οἱ Ἰσραηλιῖται ἀγνώμονες¹ ἔναντι τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ ἐπιζητοῦν ἐπίγειον βασιλέα, ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ὑποδεικνύων αὐτόν. Ἄλλα καὶ τότε ὁ ἐπίγειος βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων ἀσκεῖ τὸ βασιλικόν του ἀξίωμα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, θεωρούμενος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγεται Χριστὸς Κυρίου². «Κάντεῦθεν ἠτήσαντο βασιλέα. Καὶ οὐ λέγει τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς Σαοὺλ υἱὸν Κίς»³. Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἐγκαθιστᾷ μόνον τοὺς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας τῶν Ἑβραίων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καθοδήγησις τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ ἐκδηλοῦται ἐξόχως εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν προφητῶν καὶ διδασκάλων, εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς λατρείας, δι' ἧς ἐπεκοινωνοῦν μετὰ τοῦ Θεοῦ⁴, καὶ δὴ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Νόμου, ὅστις ἐκφράζων τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸν λύχνον, ὁ ὁποῖος φωτίζει τὴν πορείαν τοῦ Ἰσραήλ. «Λύχνος ἐντολῆ νόμου, καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἔλεγχος καὶ παιδεία. Ἴδου οὐχὶ βοήθεια μόνον, οὐδὲ λύχνος μόνον, ἀλλὰ καὶ φῶς καὶ ζωή»⁵. Ἐν μέσῳ τῶν ἀπειροπληθῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἑβραϊκὸν λαὸν ἐξαίρεται ἡ παραχώρησις τοῦ Νόμου ὡς τῆς κατ' ἐξοχὴν δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀποδεικνυούσης τὴν ἰδιαιτέραν πρόνοιαν Αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ⁶. Οὕτω δὲ

γοντες· Ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα. Συνέτριψας τὸν ζυγόν, διέρρηξας τὸν δεσμόν, ἐξέβαλες σαυτὸν τῆς οὐρανοῦ βασιλείας καὶ ὑπέθηκας ἀνθρωπίναις ἀρχαῖς». (P.G. 48, 846).

1. Πρβλ. Ψευδοχρυσόστομου P.G. 56, 342. «Ἐφοβήθη ὁ λαός, καὶ ὠμολόγησεν ἡμαρτηκέναι αἰτήσαντες βασιλέα».

2. Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ὡς Προφήτης, Ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 41. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν θεία ἀνοχὴ ὑπὸ τοῦ Ἰσραήλ ἀπόκτησιν ἐπιγείου βασιλείως οὗτος ὑπολαμβάνεται ὡς οἶονεῖ ἡ τῆς θείας κυριαρχίας ἐνσάρκωσις καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ καὶ λέγεται Χριστὸς Κυρίου, δε δὲν ἐπαύσατο ὧν ὁ πραγματικὸς τοῦ Ἰσραήλ βασιλεὺς καὶ διατηρῶν τοῦτο τὸ ὄνομα. Καὶ ἡ μὲν Ἰερουσαλήμ χαρακτηρίζεται ὡς «ἡ πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως», οἱ δὲ σφετεριστὰ ἐν τῷ βασιλείῳ Ἑβραίμ ὡς βασιλεῖς ἔνευ Jahve». Πρβλ. Β. Ἰωαννίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 12 καὶ H. Kaupel, Die Beziehungen des alttestamentlichen Königtums zum Kult, Hamburg 1930.

3. Εἰς Πράξ. Ἀποστ. ὁμιλ. 29, 1. P.G. 60, 214 Πρβλ. Hans Hertzberg, *Werdende Kirche im Alten Testament*, München, 1950. σελ. 8 ἐξ.

4. Πρβλ. Εἰς τὸν σταυρὸν... ὁμιλ. 2, 1. P.G. 49, 409. «Τοῖς μὲν γὰρ Ἰουδαίοις διὰ τοῦτο ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς πᾶσαν τὴν γῆν ἀφιέναι καὶ εἰς ἓνα τόπον προσφέρειν, εἰς ἓνα τόπον εὐχεσθαι ἐπειδὴ πᾶσα ἡ γῆ τότε ἀκάθαρτος ἦν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς κνίσεως καὶ τῶν εἰδωλικῶν αἱμάτων καὶ τῶν ἄλλων μολυσμάτων τῶν Ἑλληνικῶν, διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἓνα τόπον ἐπέταξεν». Πρβλ. P.G. 60, 403.

5. Εἰς Γέν. Λόγ. 8, 1. P.G. 54, 617.

6. Πρβλ. Εἰς Γέν. Λόγ. 8, 1. P.G. 54, 617 ἐξ. «Ἐπαίνει, φησίν, Ἰερουσαλήμ, τὸν Κύριον· αἶνει τὸν Θεόν σου, Σιών· ὅτι ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου, εὐλόγησε τοὺς υἱοὺς σου ἐν σοὶ· ὁ τιθεὶς τὰ ὄρια σου εἰρήνην, καὶ στέαρ πυροῦ ἐμπιμπλῶν σε. Εἶτα εἰπὼν καὶ τὴν δικὴ τῆς ἕλλησ κτίσεως εὐεργεσίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ χορηγουμένην ἐπήγαγε τὴν ἐξαιρέτην καὶ μείζονα, οὕτως λέγων· Ὁ ἀπαστέλλων τὸν λόγον αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ. Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ

μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς προχριστιανικῆς ἀνθρωπότητος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἀποτελεῖ ἔθνος θεοκρατικὸν διακυβερνώμενον, κατὰ τὰς σπουδαιότερας ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς του, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ¹. «Καὶ γὰρ ἡ Ἰουδαϊκὴ πολιτεία οὐχὶ κάτωθεν πάσας εἶχεν τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ τὰς πλείους καὶ σεμνοτέρας ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν»².

Ἄλλ' ἐὰν τὸ Ἑβραϊκὸν ἔθνος ἀπετέλει τὸν περιούσιον λαὸν καὶ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἀπεκαλύπτοντο αἱ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα βουλαι τοῦ Θεοῦ, οὐδόλως ὁμοῦς ἡ ἐκλογή αὕτη εἶχε τὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ πάντες ἢ καὶ μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο ἀπετέλουν καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν, ἥτοι τὸ ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίας τοῦ Θεοῦ³. Ἡ ἐκλογή καὶ ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ εἶχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παγκόσμιον καὶ πανανθρώπινον χαρακτῆρα: «Ἐν σοὶ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη»⁴ ὑπεσχέθη τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεός, ὅστις κατὰ τὴν εὐστοχον τοῦ Χρυσοστόμου ἔκφρασιν

ἐδήλωσεν αὐτοῖς: «Ὅρα πόσα κατέλεγεν ἀγαθὰ. Ἀσφάλειαν πόλεως... ἀπαλλαγὴν πολέμων... ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων... Ἄλλ' ὁμοῦς πάντων τούτων τὴν τοῦ νόμου δόσιν τιμιωτέραν ἀνεφώνησεν... Καὶ δευτικὸς ὅτι πνευματικὴ τίς ἐστὶ καὶ θεία, τίς ἀνέβη, φησί, εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ κατεβίβασεν αὐτήν; Εἶτα ἐπήγαγεν· Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῖν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν... Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλεγεν· Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος αἰνιττόμενος ἔγραφε· Ἴδὼν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; Πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Ὅρχς πῶς καὶ οὗτος ἠρμήνευσε τό, Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς;... Καὶ οὐ τούτῳ μόνον ἐτίμησε, τῷ δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τὸ δι' ἑαυτοῦ δοῦναι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον εἶδος τιμῆς».

1. Πρβλ. Β. Ἰωαννίδου, Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ... ἐνθ' ἄν. σελ. 10.

2. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 6, 4. P.G. 48, 909 «οἷν τι λέγω, θυσίας συνεχῶρει γενέσθαι. Ὁ μὲν οὖν βωμὸς κάτω ἦν καὶ τὰ ξύλα καὶ ἡ μάχαιρα καὶ ὁ ἱερεὺς· τὸ δὲ πῦρ, τὸ μέλλον ἰέναι, ἐν τοῖς ἀδύτοις ἐκείνοις καὶ τὰς θυσίας ἄνωθεν εἶχε τὴν ἀρχήν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος εἰς τὸν ναὸν εἰσῆγε πῦρ, ἀλλὰ φλῆξ ἄνωθεν κατενεχθεῖσα οὕτω τὴν ἐπὶ τῆς θυσίας διακονίαν ἐπλήρου.... Πρὸς τούτοις, ἦνίκα τινὰ χρίεσθαι ἔδει, ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐπίπτατο καὶ τὸ ἔλαιον ἀνεπλήθει καὶ προφήται τούτοις διηκόνουν τοῖς πράγμασι καὶ νεφέλη πολλὰκις καὶ καπνὸς τὰ ἄδυτα κατελάμβανεν». Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὑψηλῆς ἀποστολῆς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν βουλήν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅστις «Πάντα γὰρ τότε τῷ δήμῳ τῷ τῶν Ἑβραίων ὑπεξίστατο καὶ παρεχώρει, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκολουθίας ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ θείας καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως τὰ θαυματουργόμενα ἅπαντα... καὶ πανταχοῦ διὰ σημείων παρεπέμποντο, ἵνα τὴν ἀναίσθητον αὐτῶν γνώμην καὶ τὴν σκληρὰν διάνοιαν τοῖς θαύμασι μαλασσομένην αἰώνιον καὶ ἐπιτηδειότεραν καταστήσωσι πρὸς τὴν τῆς θεογνωσίας ὑποδοχήν». Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 113, 1. P.G. 55, 305 Πρβλ. Β. Ἰωαννίδου, Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ... ἐνθ' ἄν. σελ. 9.

3. Πρβλ. Pribilla, ἐνθ' ἄν. σελ. 245. Yves Congar, ἐνθ' ἄν. σελ. 82.

4. Εἰς Γαλάτ. κεφ. 3, 3. P.G. 61, 651 Πρβλ. N. Bonwetsch, Der Shrifftbeweis für die Kirche aus dem Heiden als das wahre Israel bis auf Hippolyt, ἐν Theol. Studien, Th. Zahn dargebracht, Leipzig 1908 σελ. 7 ἐξ. Πρβλ. Pribilla, ἐνθ' ἄν. σελ. 241, 247 ἐξ.

«οὐκ ἔστι μερικὸς Θεός, ἀλλὰ πάντων Πατήρ...¹ Ὅτι γὰρ οὐκ αὐτοὺς (τοὺς Ἰουδαίους) ἐξελέξατο μόνον, ἀλλὰ πάντων ἦν κηδεμών, δείκνυσι μὲν καὶ τὰ πρὸ Μωϋσέως, οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ· καὶ μετὰ τοῦτον τὰ καθέκαστα γενόμενα»². Ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὸ ὄρατόν καὶ ὑλικὸν πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποῦ καὶ διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ Θεία Πρόνοια παιδαγωγεῖ καὶ προπαρασκευάζει ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος πρὸς πραγματοποίησιν τῆς τελείας κοινωνίας τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ συνθήκη τοῦ Θεοῦ, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν ἀποτελεῖ οὐδὲ ἐκφράζει τὴν τελικὴν καὶ τελείαν κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων³. Τὰ πάντα εἶναι τύπος καὶ σκιά τῶν

1. Εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 8, 4. P.G. 60, 460.

2. Εἰς Ψαλμ. 113, 6. P.G. 55, 313 Πρβλ. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας ἀποδείξεις... 10. P.G. 48, 827 ἐξ. «Τὴν κλήσιν γὰρ τῶν ἔθνῶν, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ καινοῦ πρὸς τὸν παλαιὸν νόμον, τὴν εὐκολίαν τῆς προσαγωγῆς, τῶν πιστευσάντων τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος γενομένην, διὰ τούτων ἐνέφηνε τῶν προρρήσεων. Ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ ταῦτα ἐργασάμενος, αὐτὸς παρέσται καὶ κριτὴς μετὰ ταῦτα, ὅρα πῶς καὶ αὐτὸ προαναφώνουσι· καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο παρέδραμον, οἱ μὲν ὄρωντες αὐτὸν ἐν αὐτῷ τῷ σχήματι, ᾧ μέλλει παραγίνεσθαι, οἱ δὲ διὰ ρημάτων αὐτῶν προαναφωνοῦντες. Ὁ μὲν Δανιὴλ, καὶ ταῦτα ἐν μέσῳ βαρβάρων τῶν Βαβυλωνίων, ὁρᾷ αὐτὸν ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον· καὶ ἔκουε τῶν ρημάτων αὐτῶν τοῦ προφήτου· Ἐθεώρουν, φησὶν, καὶ ἰδοὺ ὡς Ἰῖδς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλώσσαι αὐτῷ δουλεύουσι. Καὶ τὸ κριτήριον δὲ αὐτοῦ ὑπογράφων φησὶν· Ἐθεώρουν ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν καὶ βίβλοι ἀνεψόχθησαν καὶ ποταμοὶ πυρὸς εἴλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ μύρια μυριάδες παρεστήκεισαν αὐτῷ. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν δείκνυσιν, ἦν μέλλουσιν ἔχειν οἱ δίκαιοι, λέγων· Καὶ τὸ κρῖμα ἔδωκεν ἄγιοις Ὑψίστου καὶ τὴν βασιλείαν κατέσχον οἱ ἅγιοι. Ὁ δὲ Μαλαχίας, καὶ ὅτι διὰ πυρὸς ἔσται τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, παρίστησιν λέγων· Ἰδοὺ αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πῶα πλυνόντων. Εἶδες ἀκρίβειαν προφητῶν, πῶς ἅπαντα προλαβόντες ἀνεκήρυξαν τὰ συμβήσεσθαι μέλλοντα;».

3. Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν αἰῶνες... 2, 3. P.G. 51, 284. «Γαλακτοτροφία προσέοικεν ἢ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παιδαγωγία, στερεὰ δὲ τροφή τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ φιλοσοφία· οὐδεὶς δὲ πρὶν ἢ θρέψαι γάλακτι, πρὸς τὴν στερεὰν ἄγει τροφήν». Πρβλ. P.G. 50, 753· αἰὸν κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω, φησὶν ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς ὁ λόγος ἔκτιστο, καὶ οὐ πολλὰ ἔστιν ἀποδείξεις ἢ ἀκρίβεια, ἕως εἰσαγωγῆς τοῦ Θεοῦ, ἕως αὐτῶν διὰ τὰ παραγγέλματα, ὅτε τὸ γάλα, ὅτε ὁ παιδαγωγός, ὅτε ὁ λύχνος, ὅτε ὁ τύπος καὶ ἡ σκιά». Ἡ ἀτέλεια τοῦ νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὀφείλετο εἰς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων ἐχόντων ἀνάγκην προπαρασκευῆς, ἵνα καταστῶσι ἱκανοὶ πρὸς κατανόησιν καὶ ἀποδοχὴν τῆς τελείας νομοθεσίας. αἰῶν ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ προηγούμενον ἦν Θεοῦ θέλημα τὸ τὰ τοιαῦτα νομοθετεῖν, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἀσθενείας τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἢ περὶ τούτων νομοθεσία (P.G. 56, 19)... Ὅτι Ἰουδαίους, τοῖς ἀλογώτερον διακεκμημένους, τοῖς πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐπιτημένους, τοῖς ἐξ Αἰγύπτου νῦν ἐπανοιούσιν, ἔββα κροκοδείλους καὶ κύνες καὶ πιθήκους ἐθεράπευσον οἱ ἄνθρωποι· καὶ οὐκ ἐνῆν διὰ τῆς ὑψηλοτέρας αὐτοῦς ὁδοῦ χειραγωγῆσαι πρὸς τὸν Δημιουργόν. Ὑψηλοτέρα μὲν γὰρ ὁδὸς ἔστιν ἐκεῖνη, ἀλλὰ τραχυτέρα, καὶ προσάντης καὶ μᾶλλον ἄβυστος τοῖς ἀσθενεστέροις. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς διὰ τῆς εὐκολοτέρας ἄγει, δι' οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάττης καὶ τῆς ὁρωμένης κτίσεως ἀπάσης» (P.G. 54, 582). Πρβλ. P.G. 55, 55.

μελλόντων νὰ ἀποκαλυφθοῦν¹. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ἀπλῶς τὸ μέσον καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀποκάλυψιν, πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ πλέον μεθ' ἑνὸς λαοῦ ἢ φυλῆς, ἀλλὰ μετὰ σύμπαντος τοῦ ἀνθρώπινου γένους. «Ὅταν γὰρ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται· ὅπερ ἔπαθεν ἡ Παλαιὰ παρὰ τῆς Καινῆς»².

Τὸ τελικὸν σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος οὐδόλως περιορίζεται ἀπὸ φυλετικὰς ἢ ἄλλας φυσικὰς ἢ βιολογικὰς διακρίσεις. Ἐὰν ἡ θεία Πρόνοια ἐθεώρησε ἀναγκαίαν τὴν προβολὴν τῶν διακρίσεων τούτων κατὰ τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, αὗται εἶχον ἀπλῶς προσωρινὸν χαρακτήρα πρὸς διαφύλαξιν τοῦ πυρῆνος, δι' οὗ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσις ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐξ ἀρχῆς προετυπώθη ὅτι οὐχὶ οἱ κατὰ φύσιν ἢ ἐξ αἵματος³ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ὅσοι διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ὁδοῦ τῆς πίστεως ἐμιμοῦντο τὴν πίστιν ἐκείνου θὰ ἀπετελοῦν τὸν ἀληθῆ Ἰσραήλ⁴

1. Εἰς τὸν σεισμόν καὶ εἰς τὸν Πλούσιον... 7. P.G. 48, 1037. «Μυστήρια δὲ ἦν τὰ λεγόμενα, καὶ τῶν μελλόντων τύπος τὰ γινόμενα» Πρβλ. P.G. 51, 247. «Βούλεται δεῖξαι πολλὴν οὐσαν τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Καινὴν τὴν συγγένειαν, καὶ ὅτι τύπος ἐκείνων ἦν καὶ σκιὰ τῶν μελλόντων». Ἡδὴ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Θεὸς προλέγει τὴν ἀντικατάστασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δι' ἄλλης τελειοτέρας. Πρβλ. P.G. 48, 827 «καὶ τοῦτο προανεφώνησεν ὁ προφήτης οὕτως εἰπὼν· Αὐτὴ αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. Τί τούτου σαφέστερον γένοιτ' ἂν; Τὴν κλήσιν γὰρ τῶν ἐθνῶν, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ καινοῦ πρὸς τὸν παλαιὸν νόμον, τὴν εὐκολίαν τῆς προσαγωγῆς, τῶν πιστευσάντων τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν...» Πρβλ. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 7, 4. P.G. 48, 924. «Εἰ τὰ πράγματα ἦν τέλεια, φησί, καὶ τὰ κατὰ Ἰουδαίους, καὶ μὴ σκιὰ ἦν ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν αὐτὸς καταρθῶναι καὶ οὐκ ἔμελλεν ἐτέρω παραχωρεῖν, οὔτε ἡ ἱερῶσύνῃ ἢ προτέρα ὑπεξίστασθαι καὶ ἐτέρα ἀντειστάσθαι, τίνος ἔνεκεν ὁ προφήτης ἔλεγεν· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

2. Εἰς Ματθ. δμιλ. 16, 5. P.G. 57, 244. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 48, 1. P.G. 55, 222. «Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς οἰκουμένης τὸ ἔθνος ἐπαίδευσεν, ὁ λόγος δὲ τοῦ κηρύγματος πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξηχεῖτο καὶ ἑαυτὸν ἐξέτεινε, τοσαύτην ἐπελθὼν χώραν, ὅσην καὶ ὁ ἥλιος ἐπείσει. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ παιδαγωγία τις ἦν καὶ εἰσαγωγή καὶ διακονία κατακρίσεως καὶ θανάτου· ταῦτα δὲ χάρις καὶ εἰρήνη». Πρβλ. P.G. 55, 469 καὶ P.G. 49, 409.

3. Πρβλ. Hans Michael Müller, Das Alte Testament christlich, judisch, weltlich, σελ. 47. «Nicht die Reinerhaltung des Blutes, sondern die Reinerhaltung des Kultus ist das Ausschlaggebende und bestimmt das rechtliche Interesse».

4. Πρβλ. E. Peterson, Die Kirche aus Juden und Heiden ἐν Theologische Traktate σελ. 252 ἐξ. «Das wahre «Volk Gottes», das «wahre Israel», die Ekklesia, ist also kein aus der natürlichen Ordnung heraus sich Konstituierendes Gebilde wie die Synagoge. Die Kirchenväter haben diesen Unterschied zwischen syagoge und ecclesia schon im sprachlichen gespürt. Die Synagoge ist ihnen eine congregatio, die Versammlung einer grex, also letztthin ein natürliches Gebilde. In der Ecclesia haben sie dagegen das: ἐκκαλεῖν, die evocatio, das Herausrufen aus der Welt mit ihren natürlichen Ordnungen und natürlichen soziologischen Schöpfungen vernommen».

καὶ θὰ συμμετεῖχον εἰς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ τελείαν κοινωνίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων· «καὶ τοῦτο σαφέστερον μὲν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους κατεσκευάσεν, οὐχ ἤττον δὲ αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα ἐργάζεται, λέγων οὕτω· Γινώσκετε ἄρα, ὅτι ἐκ πίστεως οὗτοι υἱοὶ εἰσιν Ἀβραάμ. Εἶτα καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀπὸ μαρτυρίας συνίστησι παλαιᾶς. Προϊδοῦσα γάρ, φησὶν ἡ Γραφή, ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προσευγγέλισατο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἐν σοὶ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. Εἰ τοίνυν οὐχ οἱ τὴν φυσικὴν ἔχοντες πρὸς αὐτὸν συγγένειαν, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ, ἀλλ' οἱ τὴν πίστιν ἐκείνου μιμησάμενοι (τοῦτο γὰρ ἐστίν, Ἐν σοὶ τὰ ἔθνη), δῆλον ὅτι εἰς ταύτην εἰσάγεται τὴν συγγένειαν»¹. Συνεπῶς δὲν εἶναι τὰ φυσικὰ ἢ ἐξωτερικὰ κριτήρια τὰ κατατάσσοντα τοὺς ἀνθρώπους μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ ἡ προσφορὰ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεὸν ὁλοκλήρου τῆς πίστεως διὰ τῆς ἀποδοχῆς καὶ πραγματοποιήσεως τοῦ θείου θελήματος. Ὅπως τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, περὶ Ἀβραάμ λέγων καὶ Ἰακώβ καὶ τῶν δικαίων ἀπάντων. Οὐδὲ γὰρ Ἀβραάμ μόνος, ἀλλὰ πάντες τῆς αὐτῆς ἦσαν φιλοσοφίας κοινωνοί... οὐ γὰρ πρὸς ταύτην, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐβλεπον. Οἱ γὰρ ταῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν, ὅτι ἑτέραν πατρίδα ζητοῦσιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός, ἐκείνην τὴν ἐπουράνιον Ἰερουσαλήμ»². Ἡδὴ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἐκλεκτὸν λείμμα τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ἀληθὴς δηλ. Ἰσραήλ, διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς Συναγωγῆς, ἥτις ἐκπροσωπεῖ καὶ ἐκφράζει τὴν τοπικὴν θρησκευτικὴν κοινότητα, ἣν συνιστᾷ ἡ ἐξωτερικὴ ὀργάνωσις καὶ ὁ ἐξωτερικὸς φυλετικὸς δεσμός³. «Ἐπειδὴ γὰρ ἡ Σάρρα τύπος ἐστίν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐλευθέρα, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, ὅτι

1. Εἰς Γαλάτ. κεφ. 3, 3. P.G. 61, 551. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 7, 2. P.G. 57, 75. «Τὸν γὰρ Ἰσραὴλ ἐνταῦθα εἰπὼν, τοὺς αὐτῶ πεπιστευκότας ἐξ Ἰουδαίων ἠνέξατο. Καὶ τοῦτο ἐρμηνεύων ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ, ἀλλ' ὅσοι διὰ πίστεως καὶ ἐπαγγελίας ἐγεννήθησαν».

2. Εἰς Γένεσ. λόγ. 9, 4. P.G. 54, 626 ἐξ.

3. Πρβλ. Hans Hertzberg ἐνθ' ἀν. σελ. 18 ἐξ. Εἶναι δὲ ἐξόχως χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἐβδομήκοντα οὐδέποτε μεταφράζουσιν τὸν ὄρον «edañ» διὰ τοῦ ὄρου «ἐκκλησία», ἀλλὰ πάντοτε διὰ τοῦ ὄρου «Συναγωγὴ», ἐνῶ τὸν ὄρον «Qahâl» κυρίως διὰ τοῦ ὄρου «Ἐκκλησία» καὶ δὴ 71 φορές διὰ τοῦ ὄρου «Ἐκκλησία» καὶ 35 φορές διὰ τοῦ ὄρου «συναγωγὴ». Πρβλ. L. R o s t, Die Vorstufen von Kirche und Synagoge im Alten Testament, 1938 σελ. 111. Πρβλ. E. S c h ü r e r, Geschichte des jüdischen Volkes, II τομ. Leipzig 1907, σελ. 504 ὑπ. 11. «Schon das spätere Judentum scheint aber einen Unterschied im Gebrauch beider Begriffe gemacht zu haben, und zwar in der Art, dass συναγωγή mehr die Gemeinde nach Seite ihrer empirischen Wirklichkeit, ἐκκλησία mehr dieselbe nach ihrer idealen Bedeutung bezeichnete; συναγωγὴ ist dor an irgend einem Orte konstituierte Gemeinde verband, ἐκκλησία dagegen der von Gott zum Heil Berufenen, namentlich wie Qahâl die ideale Gesamtgemeinde Israels».

τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμεν. Καὶ πάλιν· Ἔρα ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμεν. Τί ἐστὶ Ἐπαγγελίας; Ὡσπερ ἐκεῖνον οὐκ ἔτεκεν φύσις, οὐδὲ ἡμᾶς φύσις ἔτεκεν, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν· Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν, αὕτη δ' ἐστίν ἡ Ἐκκλησία»¹.

1. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν... 4. P.G. 51, 368. Ἡ οὐσιώδης διάκρισις μεταξὺ τῶν ὄρων «Συναγωγῆ» καὶ «Ἐκκλησίας», δι' ὧν ἐκπροσωπεῖται καὶ ἐκφράζεται ἀντιστοιχῶς ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη προτυπομένη ἤδη ἐν ταῖς γυναιξὶ Σάρρα καὶ Ἄγαρ, περιγράφεται κατ' ἐξαιρετον τρόπον ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν ἀκόλουθον περικοπὴν τοῦ ἱπομνήματός του εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου, κεφ. 4, 3-4. P.G. 61, 661 ἐξ. «Ὁ γὰρ Ἰσαὰκ οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, οὐδὲ κατὰ γάμου νόμον, οὐδὲ κατὰ σαρκὸς δύναμιν γενόμενος, καὶ υἱὸς καὶ γνήσιος ἦν, ἀπὸ νεκρῶν σωματίων φύς, καὶ ἀπὸ τῆς μήτρας ἐκείνης. Οὐ γὰρ ἡ σὰρξ τὴν κύησιν, οὐδὲ τὸ σπέρμα τὸν τόκον εἰργάσαντο· νεκρὰ γὰρ ἡ μήτρα καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν πῆρωσιν, ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος αὐτὸν ἐπλασεν. Ἐπὶ δὲ τοῦ δούλου οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐκεῖνος τοῖς τῆς φύσεως δεσμοῖς, καὶ τῇ τοῦ γάμου συνηθείᾳ τίκεται. Ἄλλ' ὁμοῦς ὁ μὴ κατὰ σάρκα τοῦ κατὰ σάρκα γεννηθέντος τιμιώτερος ἦν. Μὴ θορυβεῖται τοίνυν ὑμᾶς τὸ μὴ κατὰ σάρκα γεγενῆσθαι· διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα αὐτοῦ συγγενεῖς ὑμεῖς, ὅτι οὐ κατὰ σάρκα ἐγεννήθητε. Οὐ γὰρ τιμιωτέρους τοῦτο τὸ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ ἀτιμιωτέρους ἐργάζεται· θαυμαστότερος γὰρ ὁ τόκος ὁ μὴ κατὰ σάρκα καὶ πνευματικώτερος· καὶ δῆλον ἐκ τῶν ἄνωθεν τεχθέντων. Ἐτέθη γὰρ κατὰ σάρκα ὁ Ἰσμαὴλ, ἀλλὰ δούλος ἦν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξεβάρυτο τῆς πατρῴας οἰκίας· ὁ δὲ κατ' ἐπαγγελίαν τεχθεὶς ὁ Ἰσαὰκ, ἅτε Υἱὸς ὢν καὶ ἐλεύθερος, κύριος ἦν πάντων. Ἀτινά ἐστὶν ἀλληγορούμενα. Καταχρηστικῶς τὸν τύπον ἀλληγορίαν ἐκάλεσεν. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· Ἡ μὲν ἱστορία αὕτη οὐ τοῦτο μόνον παραδηλοῖ, ὅπερ φαίνεται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἀναγορεύει· διὸ καὶ ἀλληγορία κέκληται· τί δὲ ἀνηγόρευσεν; Οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὰ παρόντα πάντα. Αὗται γὰρ εἰσὶν δύο διαθήκαι, φησί, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ εἰς δουλείαν γενῶσα, ἣτις ἐστὶν Ἄγαρ. Αὗται· τίνες; Τῶν παιδιῶν ἐκείνων αἱ μητέρες, ἡ Σάρρα καὶ ἡ Ἄγαρ. Τί εἰσι δύο Διαθήκαι; Δύο νόμοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ γυναικῶν ὀνόματα ἦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐνέμεινεν ἐν τῇ προσηγορίᾳ τοῦ γένους, καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων πολλὴν δευκνὸς τὴν ἀκολουθίαν. Πῶς δὲ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων; Τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶ, φησὶν, ἐν τῇ Ἀραβίᾳ. Ἄγαρ ἐλέγετο ἡ δούλη· τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος οὕτω μεθερμηνεύεται τῇ ἐπιχωρίῳ αὐτῶν γλώττῃ. Ὡστε τοὺς ἐκ τῆς Παλαιᾶς τικτομένους πάντας ἀνάγκη δούλους εἶναι. Τὸ γὰρ ὄρος ἐκεῖνο, ἐνθα ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐδόθη, ὁμώνυμον ὄν τῇ δούλῃ παραλαμβάνει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ· Συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ. Τοῦτέστι γειτνιαίνει, ἀπτεται. Δουλεῖται δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Τί οὖν ἀπὸ τούτου; Ὅτι οὐ μόνον ἐκείνη δούλη ἦν καὶ δούλους ἔτικτεν, ἀλλὰ καὶ αὕτη, τοῦτέστιν, ἡ Διαθήκη, ἣς τύπος ἡ δούλη. Καὶ γὰρ ἡ Ἱερουσαλήμ ἐκ γειτόνων κείται τῷ ὄρει τῷ ὁμώνυμῳ τῇ δούλῃ· ἐν τούτῳ δὲ τῷ ὄρει καὶ ἡ Διαθήκη δέδοται. Ποῦ οὖν καὶ τῆς Σάρρας ὁ τύπος; Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν. Οὐκοῦν καὶ οἱ ἐξ αὐτῆς τικτομένοι οὐ δούλοι. Τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ τῆς κάτω τύπος ἦν Ἄγαρ, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ οὕτω καλουμένου, τῆς δὲ ἄνω ἡ Ἐκκλησία. Ἄλλ' ὁμοῦς οὐκ ἀρκεῖται τοῖς τύποις, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰσαὰκ προτίθησι μαρτυροῦντα τοῖς εἰρημένους· εἰπὼν γάρ, Ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ μήτηρ ἡμῶν ἐστὶ, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οὕτω καλέσας, παρίστησι τὸν προφήτην τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφίζόμενον· Εὐφράνθητι γάρ, φησί, στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ρῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὀδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον, ἢ τῆς ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα. Τίς οὖν ἡ στεῖρα καὶ τίς ἡ ἐρημος πρὸ τούτου; οὐκ εὐδηλον, ὅτι ἡ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἀπεστερημένη; Τίς δὲ ἡ τὸν ἄνδρα ἐχουσα; οὐκ εὐδηλον ὅτι ἡ συναγωγὴ; Ἄλλ' ὁμοῦς ἐνίκησεν αὐτὴν τῇ πολυπαιδίᾳ ἡ στεῖρα. Ἐκείνη μὲν γὰρ ἐν ἔθνος ἔχει· τὰ δὲ τῆς Ἐκ-

Εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ ἡ ἀποψὶς τοῦ Χρυσοστόμου, καθ' ἣν ὁ Ἄβραάμ εἶναι ὁ κατὰ σάρκα μὲν πρόγονος τῆς Συναγωγῆς, κατὰ δὲ τὸ Πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας· «Ὁ γὰρ πρῶτος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Συναγωγῆς πρόγονος γενόμενος, ἐκεῖνων μὲν κατὰ σάρκα, ὑμῶν δὲ κατὰ Πνεῦμα.... οὕτως ἀθρόον ἐφιλοσόφησεν, ὡς καὶ τῆς Καινῆς πολλὰ προλαβεῖν ἐπιτάγματα καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξασθαι. Καὶ *γὰρ κελευόμενος ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς Πατρίδος καὶ ἀφεῖναι οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν, οὐδὲν ἔπαθεν ἀνθρώπινον οὐδὲ συμπαθεία κατεσχέθη, οὐδὲ ἐλογίσαστο πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· Τὰ φανερά καὶ δῆλα ἀφείς ἐπὶ τὰ ἀφανῆ καὶ ἄδηλα ἀπελεύσομαι; ἀλλὰ τὴν πίστιν ὁδηγὸν ἔχων καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ἀντὶ βακτηρίας κτησάμενος, τὰ μὲν ἐν χερσὶν ἤφει, τὰ δὲ ἐν ἐλπίσι προσελάμβανε· καὶ γὰρ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας πρόγονος ἦν»¹. Τὴν ὅλην περίσδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χαρακτηρίζει κυρίως ἡ «νομικὴ πολιτεία» τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἥτις παρενεβλήθη μετὰ τῆς διὰ τοῦ Ἄβραάμ λαβούσης ἀρχῆν ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου. «Τῆς γὰρ πολιτείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἄβραάμ χρόνοις φανείσης, εἶτα ἐν τῷ μέσῳ συσταλείσης, ἦλθεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ἡ νομικὴ πολιτεία καὶ τότε ὀλόκληρος ὁ νέος ἐφάνη λαὸς μετὰ τῶν αὐτοῦ νόμων. Διὸ καὶ ἡ μαῖά φησιν· τί διεκόπη διὰ σὲ φραγμός; Ὅτι τῆς πολιτείας τὴν ἐλευθερίαν ἐπεισελθὼν ὁ νόμος διέκοψε. Καὶ γὰρ φραγμὸν αἰεὶ τὸν νόμον ἡ Γραφὴ καλεῖν εἶωθε. Ὡς περ καὶ ὁ προφήτης φησί· Καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ προπορευόμενοι τὴν ὁδόν· καὶ, φραγμὸν αὐτῇ περιέθηκα· καὶ ὁ Παῦλος καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας»².

Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οἱ Προφῆται οὐ μόνον προλέγουσιν τὴν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀντικατάστασιν τῆς Συναγωγῆς, ἀλλὰ προσδιορίζουσιν καὶ τὸν χρόνον τῆς πραγματοποιήσεώς της. «Ὅτι ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου. Ὅρα ἀκρίβειαν προφήτου, οὐ τὰ πράγματα λέγοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἐπισημαινομένου. Ὅπερ γὰρ φησιν ὁ Παῦλος, Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, καὶ ἐτέρωθι πάλιν, εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, τοῦτο ὁ προφήτης φησίν, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. Ὅρος δὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ

κλήσιος τέκνα τὴν Ἑλλάδα, τὴν βάρβαρον, τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὴν οἰκουμένην ἔπασαν ἐνέπλησεν.».

1. «Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου...» P.G. 63, 502.

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 3, 3. P.G. 57, 35. Πρβλ. εἰς Γαλάτ. κεφ. 3, 3. P.G. 61, 651. «Διὰ δὲ τοῦτον καὶ ἕτερον δεικνύται μέγα. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐθορόβει τὸ τὸν νόμον ἀρχειότερον εἶναι, τὴν δὲ πίστιν μετὰ τὸν νόμον καὶ ταύτην αὐτῶν ἀναρεῖ τὴν ὑποψίαν, δεικνύς ὅτι τοῦ νόμου πρεσβυτέρα ἡ πίστις καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ τοῦ Ἄβραάμ· πρὶν ἢ γὰρ φανῆναι τὸν νόμον, ἐκεῖνος ἐδικαιώθη. Δεικνύσι δὲ ὅτι καὶ τὰ νῦν γεγόμενα, κατὰ προφητείαν ἐγένετο· Προϊδοῖσα γὰρ, φησίν, ἡ Γραφὴ, ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῦ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, οὐκ ἐκ τοῦ νόμου, προευγγελίσαστο τῷ Ἄβραάμ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Αὐτὸς ὁ τὸν νόμον διδοὺς, φησί, καὶ πρὶν ἢ τὸν νόμον τοῦτον δοῦναι, τοῦτο ἦν ὄρισας, ἐκ πίστεως δικαιοῦσθαι τὰ ἔθνη».

τῶν δογμάτων ἀκαταγώνιστον καλεῖ»¹. Οὕτω κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου περίοδον ἡ Θεία Πρόνοια κατευθύνει τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἐθνῶν πρὸς τὴν τελειώσιν τῆς διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς κλήσεως τοῦ Ἀβραάμ οὐ οἱ κατὰ σάρκα ἀπόγονοι ἐκλήθησαν, ὅπως ἀποτελέσωσι τὸ ὑλικὸν πλαίσιον καὶ τὸ ὄργανον προπαρασκευῆς² τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως. Τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀποτελοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔζησαν ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν ἐπουράνιον Πατρίδα «ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός»³. Πάντες οἱ δίκαιοι οὗτοι ἀποτελοῦντες τὴν ἀληθῆ Ἐκκλησίαν, τὴν ἀγίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν, «οὓς ὁ Θεὸς οὐκ ἐπαισχύνεται καλεῖσθαι αὐτῶν Θεός» ἀπέβλεπον καὶ ἐπόθουν, ἵνα ἴδωσι τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν θὰ ἐξηγνίζετο καὶ θὰ καθίστατο ἡ προσφιλεστάτη νύμφη τοῦ μέλλοντος ἐξ αὐτῆς νὰ ἐνσαρκωθῆ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. «Τί δέ ἐστιν ἐν σῶμα; Οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοὶ ὄντες καὶ γενόμενοι καὶ ἐσόμενοι. Πάλιν καὶ οἱ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας εὐηρεστηκότες ἐν σῶμα εἰσι. Πῶς; "Ὅτι κάκεινοι τὸν Χριστὸν ἤδεσαν. Πόθεν δῆλον; Ἀβραάμ ὁ Πατὴρ ἡμῶν, φησίν, ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη καὶ πάλιν· εἰ ἐπιστεύσατε, φησί, Μωϋσῆ, ἐπιστεύσατε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε καὶ οἱ προφῆται»⁴.

3. Ἡ τελείωσις τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰδικώτερον δὲ τοῦ Νόμου προπαρασκευάσθη μὲν τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, οὐδόλως ὁμως ἐπετεύχθη δι' αὐτῆς ἡ τελείωσις τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας τοῦ Θεοῦ. Τοῦναντίον μάλιστα ἡ λόγῳ «ῥαθυμίας» παράβασις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Νόμου ἐπέτεινε καὶ ἐπηύξησε τὴν ἐνοχλὴν των ἐναντι τοῦ Θεοῦ⁵.

1. Εἰς Ἡσαΐαν, κεφ. 2, 2. P.G. 56, 29.

2. Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη ἐνθ' ἀν. σελ. 141 ἐξ. «... ἡ Ἐκκλησία περιληφθεῖσα ἐν τῇ προαιωνίῳ βουλῇ τοῦ Θεοῦ καὶ προπαρασκευασθεῖσα ἐν τῷ προχριστιανικῷ καὶ μάλιστα τῷ Ἰουδαϊκῷ κόσμῳ, ἰδρύθη ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου ἐπὶ τῆς γῆς...».

3. Πρὸς τοὺς τὰς συνάξεις καταλιμπάνοντας... λογ. 4, 4. P.G. 54, 666.

4. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3, 1. P.G. 62, 75.

5. Εἰς Ῥωμ. ὁμιλ. 10, 3. P.G. 60, 478: «Οὐ γὰρ μόνον οὐδὲν ὤνησε, (δηλ. ὁ νόμος) φησίν, οὐδὲ μόνον οὐδὲν ἐβοήθησεν, ἀλλὰ καὶ ἠυξήθη τὸ νόσημα παρεισελθόντος αὐτοῦ. Τὸ δέ, "Ἰνα, ἐνταῦθα οὐκ αἰτιολογίας πάλιν, ἀλλ' ἐμβάσεώς ἐστιν. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐδόθη, ἵνα πλεονάσῃ, ἀλλ' ἐδόθη μὲν ὥστε μειῶσαι καὶ ἀνελεῖν τὸ παράπτωμα· ἐξέβη δὲ τοῦναντίον, οὐ παρὰ τὴν τοῦ νόμου φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν δεξαμένων ραθυμίαν. Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε, Νόμος ἐδόθη, ἀλλά, Νόμος δὲ παρεσιῆθε; Πρόσκαιρον αὐτοῦ δεικνῆς τὴν χρείαν οὔσαν καὶ οὐ κυρίαν οὐδὲ προηγουμένην· ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας φησίν, ἐτέρως τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλῶν· Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον, φησίν, ἐφρουρούμεθα συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. "Ὡστε οὐκ ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐτέρῳ τὴν ποίμνην ἐφύλαττεν. Ἐπειδὴ γὰρ

Ἡ ἀμαρτία ἐπλεόνασε καὶ «τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός ὁ καιρὸς ἐκάλει λοιπόν, αὐτὸν τὸν πλάστην τὸν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ γένος ἡμῶν ποιήσαντα. Ἐπει οὖν καὶ χαλεπωτάτη ἡ νόσος... ἤλατο ἐκ τῶν θρόνων τῶν πατρικῶν, καὶ εἰς τὴν γῆν ἤλθεν»¹. Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου ἀπετέλει τὸ μέγα γεγονός, πρὸς τὸ ὁποῖον ὡς εἰς κέντρον συνέκλινεν ἅπανσα ἡ Θεία ἀποκάλυψις². «Οὗτος ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, ὃν πάλαι προῦλεγον οἱ προφῆται· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας τῆς παρ' αὐτῶν ἀδομένης»³. Ἡ ἐν τῷ γίνεσθαι Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐτελειώθη

βάνουσι τινες ἦσαν Ἰουδαῖοι καὶ ἐκλελυμένοι καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς δωρεὰς ἀναπεπτωκότες τούτου χάριν ὁ νόμος ἐδόθη, ἵνα αὐτοὺς ἐλέγξῃ μειζόνως καὶ διδάξῃ σαφῶς ἐν οἷς εἰσι καὶ τὴν κατηγορίαν ἀδείξῃς ἐπισφίγῃ μᾶλλον αὐτούς. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆς· οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ μείζονα γενέσθαι τὴν κόλασιν τοῦτο ἐγένετο, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μείζονα φανῆναι τὴν χάριν. Διὸ ἐπήγαγεν' οὐ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις».

1. «Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ Παύλου...» 3. P.G. 63, 504. Ἡ τραγικὴ κατάστασις, εἰς ἣν εὐρίσκειτο ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου περιγράφεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὡς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ γὰρ τὰ τῆς Οἰκουμένης ἅπαντα κακῶς διέκειτο καὶ ἀσέβεια πανταχοῦ ἐκράτει καὶ κνίσσα, καὶ καπνὸς καὶ οὔτε νόμος ἴσχυεν οὔτε προφῆται διώρρωσαν, οὐ παραινέσεις ὠφέλησαν, οὐ θαύματα, οὐ κόλασις, οὐ τιμωρία, καὶ ἡ γῆ δὲ ἀνθρωπίνους αἵμασιν ἐμολύνετο καὶ ἡ φύσις αὕτη ἠγνοεῖτο. Ἐθυσαν γὰρ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις· θυσιαστήρια κατεσκάπτετο, προφῆται ἀνηροῦντο καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας ναὸς ἐρείπιον ἐγένετο καὶ εἰδώλων καταγώγιον, καὶ ὁ δῆμος ὁ παραχθεις εἰς μέσον, ὥστε παιδεῦσαι ἐτέρους, βλασφημίας ἄλλοις ὑπόθεσις ἐγένετο. Τὸ γὰρ ὄνομά μου δι' ἡμᾶς βλασφημεῖται, φησὶν, ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ θυσίαι ἠλέγχοντο καὶ ἑορταὶ καὶ νεομηνίαι καὶ σάββατα καὶ τὸ λοιπὸν τῆς λατρείας εἶδος ἐξεβέβλητο, ἀρετῆς ἀμελουμένης καὶ φωνῆ ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ κατηγοροῦντος καὶ φωνῆ κάτωθεν τῶν προφητῶν ὕδρομένων, καὶ πολλῆ τῆς κακίας ἡ δύναμις καὶ πυκνὴ τις ἦν νεφέλη καὶ βαθεῖα νύξ καὶ ἐν παρηγορίᾳ τὰ τῆς πονηρίας καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἐκποδῶν καὶ ὁ χειμὼν εἰς ὕψος ἤρετο, καὶ τὰ κύματα ἐπάλληλα καὶ ναυάγια πυκνὰ καὶ συνεχῆ καὶ πάντες ἦσαν ὑποβρύχιοι καὶ οὐδὲ κυβερνήτου φωνῆ ἠκούετο, οὔτε ναυτῶν ἴσχυσε τέχνη, ἀλλ' ἐπεκράττει τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ οὐδεμία σωτηρίας ἦν ἐλπίς, οὐδὲ παρακαλέσαι τις τὸν Θεὸν ἐτόλμα· πῶς γὰρ, τῶν μὲν προφητῶν κατηγορούντων, τῶν δὲ ἀγγέλων τῶν καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιστατούντων ἐγκαλυπτομένων, τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός ὁ καιρὸς ἐκάλει λοιπόν, αὐτὸν τὸν πλάστην τὸν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ γένος ἡμῶν ποιήσαντα. Ἐπει οὖν χαλεπωτάτη ἡ νόσος... ἤλατο ἐκ τῶν θρόνων τῶν πατρικῶν καὶ εἰς τὴν γῆν ἤλθεν».

2. Πρβλ. Ἰωάν. Κασσιανὸς ἐν σελ. 106 ἐξ. «Τοιοῦτο ὁ Θεὸς εἰσῆλθεν ὡς ἄνθρωπος, ὁ αἰώνιος καὶ ἄχρονος ἐν χρόνῳ, ἵνα «τὸ ἀνθρώπινον ἀνακεφαλαίωσται γένος, ἀπαρχὴ πάντων δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην ἐκείνην» γενόμενος, ἐντεῦθεν δὲ ἡ παγκόσμιος ἱστορία διαιρεῖται ἔκτοτε εἰς τὴν πρὸ καὶ τὴν μετὰ Χριστὸν ἱστορίαν. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρι, Ἡ διαμόρφωσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, Ἐν Ἀθήναις, 1955, σελ. 14 ἐξ. «Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου ἐμφάνισις τῆς ἐν «Χριστῷ ἀποκαλύψεως» τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ ἐπιτυγχάνεται δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος, ἡ λύτρωσις καὶ ἡ δημιουργία τῆς νέας κοινωνίας τοῦ αὐτοαποκαλυφθέντος Θεοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρουσιάζεται ἡ συνάντησις ἀνθρώπου καὶ ἀποκαλύψεως, ἱστορίας καὶ αἰωνιότητος καὶ ἡ ἐνότης τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπεφρουμένου ἀρχόμενης ἐν Χριστῷ καὶ συνεχιζομένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ».

3. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 41, 2. P.G. 57, 447.

διὰ τῆς ἐνώσεώς της μετὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ¹. Οὕτω διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του καὶ τῆς σταυρικῆς Του θυσίας ὁ Κύριος κατέστη ὁ γενάρχης τῆς κατὰ χάριν ἀναγεννηθείσης ἀνθρωπότητος², ὡς ὁ Ἀδάμ ὑπῆρξεν ὁ κατὰ φύσιν γενάρχης αὐτῆς³. Ὁ μὲν Ἀδάμ διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος εἰσῆγαγεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον, ὁ θεάνθρωπος δέ, ὡς «ὁ νέος πνευματικὸς Ἀδάμ καὶ ἡ κεφαλὴ ὀλοκλήρου τῆς σεσωσμένης ἀνθρωπότητος», νοουμένης ὡς ἐνὸς ζῶντος ὀργανισμοῦ, ἐπέτυχε τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς⁴. Διὸ καὶ ὁ Ἀδάμ θεωρεῖται καὶ κατὰ τοῦτο τύπος τοῦ Χριστοῦ. «Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τύπος ἐστὶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἀδάμ. Πῶς τύπος; φησὶν. Ὅτι, ὡσπερ ἐκεῖνος τοῖς ἐξ αὐτοῦ, καίτοι γε μὴ φαγοῦσιν ἀπὸ τοῦ ξύλου, γέγονεν αἷτιος θανάτου τοῦ διὰ τὴν βρώσιν εἰσαχθέντος· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς ἐξ αὐτοῦ, καίτοι γε οὐ δικαιοπραγήσασσι, γέγονε πρόξενος δικαιοσύνης, ἦν διὰ τοῦ σταυροῦ πᾶσιν ἡμῖν ἐχαρίσατο»⁵.

1. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, 2. P.G. 52, 429.

2. Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,3. P.G. 62, 139. «Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα ἦλθεν. Ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ... Τί ἐστὶν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ; Τούτέστι, γνησίως ἐξ αὐτοῦ, καὶ πῶς τοῦ Χριστοῦ μέλη οὕτω μετέχετε τῶν μυστηρίων· ἐκ τούτου γὰρ εὐθὺς ἀναπλαττόμεθα. Καὶ πῶς; Πάλιν ἄκουε τοῦ μακαρίου τούτου λέγοντος: Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεινοῦνθηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, παραπλησίως καὶ αὐτὸς μετέσχε αὐτῶν».

3. Πρβλ. T h. S o i r o n, ἐνθ' ἄν. σελ. 177 ἐξ. «Es besteht somit eine vielsagende Parallele zwischen Adam und Christus. Beide sind mit der Menschheit in einem biologischen Zusammenhang verbunden, Adam in einem physisch-biologischen und Christus in einem geistig gnadenhaft biologischen Zusammenhang». Πρβλ. M. S c h m a u s, ἐνθ' ἄν. σελ. 3.

4. Ρωμ. 5, 15 «εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν».

5. Εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 10, 1 P.G. 60, 475 Πρβλ. καὶ Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν... 2. P.G. 49, 396, ἐνθα ὁ Χρυσόστομος περιγράφει τὴν ὑπὸ τοῦ ἐνσαρκωθέντος καὶ σταυρωθέντος Κυρίου ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τῶν αὐτῶν ὄπλων, δι' ὧν ὁ διάβολος ὠδήγησε τοὺς πρωτοπλάστους εἰς τὴν πτώσιν· «Δι' ὧν γὰρ ἐνίκησεν ὁ διάβολος διὰ τούτων αὐτοῦ περιεγένετο ὁ Χριστός· καὶ αὐτὰ τὰ ἐκεῖνον λαβὼν ὄπλα, τούτοις αὐτὸν κατηγωνήσατο· καὶ πῶς, ἄκουσον· Παρθένος καὶ ξύλον καὶ θάνατος τῆς ἡττης ἡμῶν ἦν σύμβολα. Παρθένος ἦν ἡ Εὔα· οὕτω γὰρ ἄνδρα ἐγίνωσκε· ξύλον ἦν τὸ δένδρον καὶ θάνατος ἦν τὸ ἐπιτίμιον τοῦ Ἀδάμ. Ἀλλ' ἰδοῦ, πάλιν παρθένος καὶ ξύλον καὶ θάνατος τὰ τῆς ἡττης σύμβολα ταῦτα, καὶ τῆς νίκης ἐγένετο σύμβολα. Ἀντὶ γὰρ τῆς Εὔας ἡ Μαριάμ· ἀντὶ τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναι τὸ καλὸν καὶ τὸ πονηρὸν, τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· ἀντὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδάμ, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ. Εἶδες, δι' ὧν ἐνίκησε, διὰ τούτων αὐτὸν ἠττώμενον; Περὶ τὸ δένδρον κατηγωνίσαστο τὸν Ἀδάμ ὁ διάβολος· περὶ τὸν σταυρὸν κατεπάλασε τὸν διάβολον ὁ Χριστός· καὶ ξύλον τὸ μὲν ἐπεμπεν εἰς Ἀδὴν, τὸ δὲ καὶ τοὺς ἀπελλθόντας ἐκεῖθεν ἀνεκαλεῖτο. Πάλιν ξύλον τὸ μὲν τὸν αἰχμάλωτον γυμνὸν ἐκρυψε, τὸ δὲ τὸν νικητὴν γυμνὸν ἐφ' ὕψηλοῦ πᾶσιν ἐδεῖκνυ. Καὶ θάνατος ὁ μὲν τοὺς μετ' αὐτὸν κατέκρινεν, ὁ δὲ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἀνέστησε. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου; Ἀπὸ θανάτου γεγόναμεν ἀθάνατοι· ταῦτα

Ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἐκκλησία προῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ σταυρωθέντος Κυρίου, ὡς ἡ Εὐα ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ. «Καθάπερ γὰρ ἡ Εὐα, φησίν, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ γέγονεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστιν Ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡ Εὐα ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ γέγονεν, ἅπαντες ἴσμεν· καὶ σαφῶς ἡ Γραφή τοῦτο εἶρηκεν, ὅτι ἐπέβαλεν ἔκστασιν ἐπ' αὐτὸν καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἠκοδόμησε τὴν γυναῖκα· ὅτι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ συνέστη, πόθεν ἔχοι τις ἂν ἀποδείξαι; Καὶ τοῦτο ἡ Γραφή δείκνυσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν σταυρὸν ἀνηνέχθη καὶ προσηλώθη καὶ ἀπέθανε, προσελθὼν εἰς τῶν στρατιωτῶν ἔνυξεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ· καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος ἡ Ἐκκλησία ἅπασα συνέστηκε. Καὶ μαρτυρεῖ αὐτὸς λέγων, ὅτι Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ δὲ αἷμα, πνεῦμα λέγει. Καὶ γεννώμεθα μὲν διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος, τρεφόμεθα δὲ διὰ τοῦ αἵματος. Ὅρᾳς πῶς ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔσμεν καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐκείνου καὶ τοῦ ὕδατος τικτόμενοι καὶ τρεφόμενοι, Καὶ καθάπερ, τοῦ Ἀδάμ καθεύδοντος, ἡ γυνὴ κατεσκευάζετο, οὕτω τοῦ Χριστοῦ ἀποθανόντος ἡ Ἐκκλησία διεπλάττετο ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ»¹.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναπλασθεῖσα διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου² ἀποτελεῖ τὴν νέαν δημιουργίαν, τὴν καινὴν κτίσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Συναγωγῆς. Ἡ Συναγωγή φανεῖσα ἀναξία τῆς ἀποστολῆς τῆς³ πρὸς ἐνσάρκωσιν καὶ πραγματοποίησιν τῆς μετὰ τῶν ἀν-

τοῦ σταυροῦ τὰ κατορθώματα. Ἐμαθες τὴν νίκην; ἔμαθες τὸν τρόπον τῆς νίκης; μάθε καὶ πῶς ἀπονητὶ γέγονε τὸ κατόρθωμα. Οὐχ, ἡμάξομεν ἡμεῖς τὰ ὄπλα, οὐκ ἔστημεν ἐπὶ τῆς παρατάξεως, οὐκ ἐδεξάμεθα τραύματα, οὐδὲ εἶδομεν τὸν πόλεμον καὶ τὴν νίκην ἐλάβομεν, ὁ ἀγὼν τοῦ Δεσπότη καὶ ὁ στέφανος ἡμέτερος. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμετέρα ἡ νίκη, ἀλαλάξομεν, καθάπερ στρατιῶται, τὴν ἐπινίκιον φθὴν πάντες σήμερον, εἰπομεν ὑμνοῦντες τὸν Δεσπότην. Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος· ποῦ σου, θάνατε, τὸ νίκος; ποῦ σου ἄδη, τὸ κέντρον; Ταῦτα ὁ σταυρὸς ἡμῶν κατόρθωσε· σταυρὸς τὸ κατὰ τῶν δαιμόνων τρόπιον, ἡ κατὰ τῆς ἀμαρτίας μάχη, τὸ ἔφος, ἃ τὸν ἄφν ἠκόντησεν ὁ Χριστὸς· σταυρὸς τὸ τοῦ Πνεύματος ὄμμα, ἡ τοῦ Μονογενοῦς δόξα, τὸ τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίαμα, ὁ τῶν ἀγγέλων κόσμος, τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀσφάλεια, τὸ καύχημα τοῦ Παύλου, τὸ τῶν ἁγίων τεῖχος, τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης ἀπάσης».

1. Εἰς «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...»³. P.G. 51, 229. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἐκκλησίαν πρβλ. O. Cullmann, Königs-herrschaft Christi und Kirche im Neuen Testament (Theologische Studien H. 10) 3η ἐκδ. Zollikon-Zürich 1950 σελ. 35.

2. Πρβλ. εἰς «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...», 2. P.G. 51, 227. «Καὶ πῶς ἠγάπησεν ὁ Χριστὸς; εἰπέ μοι. Ὅτι παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς (δηλ. τῆς Ἐκκλησίας)». Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 63.

3. Πρβλ. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 1, 2. P.G. 48, 845 «Μὴ δὲ θαυμάσητε, εἰ ἄθλιοι ἐκάλεσα τοὺς Ἰουδαίους. Ὅντως γὰρ ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι, τοσαῦτα ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ

θρώπων κοινωνίας τοῦ Θεοῦ ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ Αὐτοῦ· «Ὡσπερ οὖν πόρνας ἔλαβον γυναῖκας οὗτοι, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὴν φύσιν τὴν ἐκπορνεύουσαν ἡρμόσατο ἑαυτῷ· ὁ καὶ προφῆται ἄνωθεν προλέγουσι, ἐπὶ τῆς συναγωγῆς γεγένηται. Ἄλλ' ἐκείνη ἀγνώμων γεγένηται περὶ τὸν συνοικήσαντα»¹. Εἰς τὴν θέσιν τῆς Συναγωγῆς ἐκλήθη ἡ «τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἀπεστερημένη»² ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία. «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι τὰ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχασίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Εἶδες πῶς τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας ἐμνημόνευσε καὶ τὴν πανταχοῦ τοῦ Χριστοῦ τεταμένην βασιλείαν εἶπεν;»³... Ἐπειδὴ παραγενόμενος τὴν μὲν παλαιὰν ἀναπαύειν ἐμελλε πολιτεῖαν, τὴν δὲ οἰκουμένην εἰς τὴν αὐτοῦ προσκύνησιν καλεῖν καὶ ἐν γῆ καὶ ἐν θαλάττῃ προσκυνεῖσθαι πάσῃ, ἐκ προοιμιῶν εὐθέως τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίγει τὴν θύραν»⁴.

Ἡ θυσία τοῦ Κυρίου ἐνεῖχε καθολικὸν χαρακτῆρα καὶ προσεφέρθη ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπάσης, «πᾶσαν τὴν γῆν ἐκάθαρε, πάντα τόπον εὐκτήριον εἰργάσατο... Πᾶσα γὰρ ἡ γῆ γέγονεν ἅγια λοιπὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίους ἁγίων ἁγιωτέρα»⁵. Ἡ ἐκ τοῦ σταυροῦ ἐκπηγάσασα χάρις «εἰς πάντας ἐκκέχυται, οὐκ Ἰουδαῖον, οὐκ Ἕλληνα, οὐ βάρβαρον, οὐ Σκύθην, οὐ ἐλεύθερον, οὐ δοῦλον, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ πρεσβύτην, οὐ νέον ἀποστρεφόμενη· πάντας δὲ ὁμοίως προσιεμένη καὶ μετὰ τῆς Ἰσης καλοῦσα τιμῆς»⁶.

εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐλθόντα ἀπωσάμενοι καὶ ρίψαντες μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ἀνέτειλε ἐκείνοις πρῶτος ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος· κἀκεῖνοι μὲν ἀπώσαντο τὴν ἀκτίνα, καὶ ἐν σκότῳ κἀθήναι· ἡμεῖς δὲ οἱ σκότῳ συντραφέντες, πρὸς ἑαυτοὺς ἐπεσπασάμεθα τὸ φῶς καὶ τοῦ ζόφου τῆς πλάνης ἀπηλλάγημεν. Ἐκεῖνοι τῆς ρίζης τῆς ἁγίας ἦσαν κλάδοι, ἀλλ' ἐξεκλάσθησαν· ἡμεῖς οὐ μετείχομεν τῆς ρίζης καὶ καρπὸν εὐσεβείας ἠνέγκαμεν. Ἐκεῖνοι τοὺς προφῆτας ἀνέγνωσαν ἐκ πρώτης ἡλικίας καὶ τὸν προφητευθέντα ἐσταύρωσαν· ἡμεῖς οὐκ ἠκούσαμεν θεῶν λογίων καὶ τὸν προφητευθέντα προσεκυνήσαμεν. Διὰ τοῦτο κῆλιοι, ὅτι τὰ πεμφθέντα αὐτοῖς ἀγαθὰ ἀρπαζόντων ἑτέρων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐπισπωμένων, αὐτοὶ διεκρούσαντο».

1. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 3, 4. P.G. 57, 36 ἐξ.

2. Εἰς Γαλάτ. κεφ. 4, 4. P.G. 61, 662 ἐξ.

3. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι... Κατήχ. 1, 4. P.G. 49, 227.

4. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 6, 3. P.G. 57, 65. Πρβλ. Πρὸς τὴν Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ἀπόδειξις... 8. P.G. 48, 823 ἐξ. «Ἐμελλε παραγενόμενος τὴν διὰ θυσιῶν λατρείαν ἐκβάλλειν καὶ μὴ προσεῖσθαι, ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν δέχεσθαι. Ἄκουσον πῶς καὶ περὶ τούτων προανεφωνήθη· θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.» Ὁ καὶ ἀλλαχοῦ δηλῶν ἔλεγε· Λαός, ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδόουσεσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ἁγίου ὑπήκουσέ μου· τοὔτέστιν, οὐ θάλατταν ὄρων σχιζομένην, οὐ πέτρας ρηγνυμένας, ἀλλ' ἀκούσας τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐμῶν. Καὶ ἐνταῦθα πάλιν, Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.»

5. Εἰς τὸν σταυρὸν... ὁμιλ. 2, 1 P.G. 49, 409. Πρβλ. Αὐτόθι στ. 409. «Καὶ τοῦτο πάλιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μὴ ἰδιοποιήσονται τὴν θυσίαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ νομίσης ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐκείνου μόνον τὴν θυσίαν προσφέρεσθαι, διὰ τοῦτο ἔξω τῆς πόλεως, ἔξω τῶν τειχῶν, ἵνα μάθης, ὅτι καθολικὴ ἐστὶν ἡ θυσία, ἵνα μάθης ὅτι ὑπὲρ τῆς γῆς ἀπάσης ἐστὶν ἡ προσφορὰ, καὶ ὅτι κοινὸς τῆς φύσεως ἡμῶν ἀπάσης ἐστὶν ὁ καθαρισμὸς.»

6. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 8, 1. P.G. 59, 65. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 48, 1. P.G. 55, 222α Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἐν μιᾷ γεννίᾳ τῆς οἰκουμένης τὸ ἔθνος ἐπαίδευσεν· ὁ λόγος δὲ τοῦ κηρύγματος πάντα,

Τὴν νέαν καὶ τελείαν κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκλήθησαν νὰ ἀποτελέσουν πάντες οἱ ἄνθρωποι. Τὰ ἔθνη, ἅτινα διέκειτο «ἐχθρωδῶς» πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδεικνύονται εἰς «λαὸν περιούσιον»¹, ἀντὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, ὅστις κατὰ τὴν μεγάλην του πλειοψηφίαν ἠρνήθη νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν² καὶ μόνον δι' ἐνὸς μικροῦ, ἀλλ' ἐκλεκτοῦ τμήματος, τοῦ λείμματος τοῦ Ἰσραὴλ, προσεχώρησεν εἰς αὐτήν. Εἶναι τῷ ὄντι ὑπέροχος ἢ ὑπὸ τοῦ Χρυσόστομου περιγραφῆ τοῦ κοσμοϊστορικοῦ τούτου γεγονότος. «Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. Οὐδέτι λέγεται ὡς γενησόμενον, ἀλλὰ θαυμάζεται ὡς πεπραγμένον. Παρὰ Ἰουδαίους ἐπέπρακτο, παρ' οἷς καὶ ἐλέγετο, ὅφ' ἡμῶν δὲ πιστεύεται, παρ' οἷς οὐδὲ ὠνομάζετο. Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. Τὸ μὲν γράμμα τῆς συναγωγῆς, τὸ δὲ κτῆμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνη τὸ δίπτυχον εὔρεν, αὕτη τὸν μαργαρίτην ἐφεῦρεν· ἐκεῖνη τὸ ἔριον ἔβαψεν, αὕτη τὴν ἀλουργίδα ἐνεδύσατο. Ἡ Ἰουδαία γὰρ αὐτὸν ἔτεκεν καὶ ἡ οἰκουμένη αὐτὸν ὑπεδέξατο. Ἡ συναγωγὴ τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου, καὶ παρ' ἐμοὶ ὁ βότρυς τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖνη τὸν βότρυν ἐτρέγγησε, καὶ τὰ ἔθνη τὸ μυστικὸν πίνειν πόμα. Ἐκεῖνη τὸν κόκκον τοῦ σίτου ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἔσπειρε, καὶ τὰ ἔθνη τῇ δρεπάνῃ τῆς πίστεως τὸν ἄσταχυν ἐθέρισε. Τὰ ἔθνη τὸ ῥόδον εὐσεβῶς ἀπέκειρε καὶ Ἰουδαίους ἢ ἄκανθα τῆς ἀπιστίας ἀπέμεινε· ὁ νεοττὸς ἀπέπτῃ, καὶ παρακάθηνται οἱ ἄφρονες τῇ καλιᾷ· τὴν φυλλάδα τοῦ γράμματος οἱ Ἰουδαῖοι ἐρμηνεύουσι καὶ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος τὰ ἔθνη δρέπονται»³. Οὕτω δὲ ἡ τελείωσις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐπέπρωτο νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Συναγωγῆς οὐδὲ κἀν νὰ ἀποτελέσῃ αὕτη συνέχειαν τῆς Συναγωγῆς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ καινὴ πολιτεία⁴, εἶναι ὁ ἐν Χριστῷ «καινὸς ἄνθρωπος»⁵, ὅστις ἀπετελέσθη ἐκ

χοῦ τῆς γῆς ἐξηχεῖτο, καὶ ἑαυτὸν ἐξέτεινε, τοσαύτην ἐπελθὼν χώραν, ὅσην καὶ ὁ ἥλιος ἐπεισον. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ παιδαγωγία τις ἦν καὶ εἰσαγωγή καὶ διακονία κατακρίσεως καὶ θανάτου· ταῦτα δὲ χάρις καὶ εἰρήνη».

1. Περὶ Ἱερωσόνης, λόγος 2, 1 P.G. 48, 652· «Ἴνα τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους ἑαυτῷ καταλλάξῃ καὶ ποιήσῃ λαὸν περιούσιον».

2. Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, (Κατὰ Ἰουδαίων, λογ. 1 P.G. 48, 845) οἱ Ἰουδαῖοι «ὅτι ἔδει τὸν νόμον τηρεῖν, κατεπατήσαν καὶ τὸν θεὸν ἀναπέσασαι ὁ νόμος, φιλονεικοῦσιν αὐτὸν τηρεῖν». Ἀλλὰ μὴν «τοῦ γὰρ ἡλίου φαίνοντος, οὐδέτι τῷ λύχνῳ προσεδρεύειν ἔδει· τῆς ἀληθείας δειχθείσης, οὐδέτι τὸν τύπον περιέχειν ἐχρήν». (P.G. 48, 806). Περὶ τῆς κλήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἰσραὴλ Πρβλ. N. B o n h e t s c h, ἐνθ' ἄν. σελ. 8.

3. Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος... 2. P.G. 56, 389.

4. Πρβλ. εἰς Ματθ. ὁμιλ. 16, 3. P.G. 57, 242. «Ἐνταῦθα δὲ ἡμῖν ἀνίττεται, ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἅπας μετασχηματίζεται καὶ οὐκ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλ' ἵνα ἐπάρῃ τὸν ἀκρατήν καὶ δεῖξῃ δικαίως ἐτέραν εἰσαγωγῶν πολιτείαν· εἴ γε μέλει καὶ τὰ τῆς κτήσεως ἅπαντα μετασχηματίζεσθαι, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος πρὸς ἐτέραν καλεῖσθαι πατρίδα καὶ βίου παρασκευὴν ὑψηλοτέραν».

5. Εἰς Ἐφεσ. 6, 1. P.G. 62, 44· «Τὸ δέ, ἔκτισεν ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον εἰπών, διὰ τούτου ἐδήλωσεν, ὅτι δι' ἑαυτοῦ συνήψεν ἑκατέρους τοὺς τοίχους καὶ πάλιν ἐν

τῆς συνενώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἑθνῶν μετὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ τμήματος τοῦ Ἰσραήλ· «Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμρότερα ἔν. Τί ἐστι τὰ ἀμρότερα ἔν; Οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν εὐγένειαν ἡμᾶς ἤγαγεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμᾶς, κἀκείνους εἰς μείζονα... οὐδὲν κοινὸν εἴχομεν πρὸς αὐτοὺς (δηλ. τοὺς Ἑβραίους), καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς ἔν, οὐχ ἡμᾶς ἐκείνοις συνάψας. Ὑπόδειγμα δὲ ἐρῶ· ὑποθώμεθα εἶναι ἀνδριάντας δύο, τὸν μὲν ἐξ ἀργύρου τὸν δὲ ἐκ μολύβδου, εἶτα ἀμφοτέρους καταχωνευθέντας, ἀνελθεῖν χρυσοῦς τοὺς δύο. Ἰδοὺ τοὺς δύο ἔν ἐποίησεν»¹. Ἡ θαυμαστὴ αὕτη συνένωσις κατέστη δυνατὴ, διότι ἐπραγματοποιήθη ἔν αὐτῷ τῷ θεανθρώπῳ Κυρίῳ· «Ὅρα πῶς πάντα φύρει, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς προφῆτας, τὸν Χριστόν· καὶ ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τὴν συναφὴν δείκνυσιν. Ἐποικοδομηθέντες, φησὶν, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. Τοῦτέστι, θεμέλιος οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται. Καὶ πρῶτον τίθησι τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ὄντας τοῖς χρόνοις· ἦτοι τοῦτο δεικνύς καὶ λέγων, ὅτι θεμέλιός εἰσι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ μία οἰκοδομὴ τὸ πᾶν καὶ ῥίζα μία. Ἐνόησον τοὺς Ἕλληνας θεμέλιον ἔχοντας τοὺς πατριάρχας. Ἐνταῦθα μᾶλλον αὐτὸ τὸ κριτήριον λέγει ἡ, ὅταν ἐγκεντρισμὸν λέγῃ μᾶλλον ἐκεῖ καθάπτεται· Εἶτα ἐπάγει, ὄντος ἀκρογωνιαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· δηλῶν ὅτι ὁ τὸ πᾶν συνέχων ἐστὶν ὁ Χριστός»².

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ «καινῇ κτίσει»³, τῇ ἀγίᾳ κοινωνίᾳ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἦν ἐξηγίασεν ὁ σταυρωθεὶς Κύριος, δὲν ἐπικρατεῖ πλέον ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλ' ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς. «Ὁ γὰρ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»⁴. Ὁ Ἰησοῦς ἀπηλευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν κατάραν, ἦν συνεπήγετο ἡ παράβασις τοῦ νόμου⁵. Οἱ πιστοὶ δὲν εὐρί-

αὐτῷ ἐκτίσθη»· Πρβλ. V. W a r n a c h, Agape. Die Liebe als Grundmotiv der Neutestamentlichen Theologie. Düsseldorf 1951 σελ. 558 ὑπ. 1.

1. Εἰς Ἐφεσ. 5, 1. P.G. 62, 38.

2. Εἰ. Ἐφεσ. 6, 1. P.G. 62, 43-44.

3. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 149, 1. P.G. 55, 493· «Κατὰ μὲν ἀναγωγὴν τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἄσμα καινὸν εἴρηται. Πάντα γὰρ τότε γέγονε καινά... Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην, φησὶν, καινὴν... Εἴ τις ἔν Χριστῷ φησί, καινὴ κτίσις... Ἀπεκδυσάμενοι, φησί, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακοινοῦμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτισαντος αὐτόν». Πρβλ. Μ. Σ ι ῶ τ ο υ, ἔνθ' ἀν. σελ. 66 «...διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως συνετελέσθη μία νέα δημιουργία, μία πνευματικὴ δημιουργία, μοναδικὴ καὶ ὑπερτέρα, διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν... Ἡ νέα αὕτη δημιουργία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ».

4. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 16, 5. P.G. 57, 245.

5. Πρβλ. εἰς ψαλμ. 110,6. P.G. 55, 289. «Ἀύτρωσιν ἀπέστειλεν ὁ Κύριος τῷ λαῷ αὐτοῦ· Κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐλευθερίαν φησί· κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν, τὴν τῆς οἰκουμένης, δ καὶ τὸ ἐξῆς δηλοῖ· Ἐνετείλατο εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκην αὐτοῦ. Τὴν Καινὴν ἐνταῦθα λέγει· ἐπειδὴ γὰρ ἐντολῆς ἐμνήσθη καὶ νόμου, οὗτος δὲ παρεβῆθη καὶ εἰργάσατο

σκονται πλέον ὑπὸ τὸν «νόμον», ἀλλ' ὑπὸ τὴν χάριν, διότι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «χάρις ἐστὶν ἢ τὸ πᾶν ἐργαζομένη»¹. Τὸν βίον τῶν πιστῶν δὲν διέπει τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὅπερ ἀποκτείνει, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ζωοποιεῖ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Πνεύματος. Τὴν «νομικὴν πολιτείαν» διεδέχθη ἡ Ἐκκλησιαστική. Ἡ σκιὰ καὶ ὁ τύπος παρῆλθον καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν κατέλαβε ἡ διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐκλάμψασα ἀλήθεια, ἥτις κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου φέρει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μένει εἰς τὸν αἰῶνα· «... εἴ γε τὰ μὲν πρόσκαιρα, τὰ δὲ αἰώνια, τὰ μὲν ἐγγὺς ἀφανισμοῦ, τὰ δὲ μένοντα, τὰ μὲν εὐτελῆ, τὰ δὲ τέλεια, τὰ μὲν τύποι, τὰ δὲ ἀλήθεια. Οὐ γὰρ κατὰ νόμον ἐντολῆς, φησί, σαρκικῆς, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου· καὶ πάλιν· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα (ἰδοὺ τὸ διηνεκὲς τοῦ ἱερέως)· καὶ περὶ τῆς Διαθήκης· Ἐκείνη, φησί, παλαιά. Τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ· αὕτη δὲ καινὴ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἔχουσα· ἐκείνη δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος»². Πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καθοδηγουμένη ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε περιτομὴ τις ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη... Τὸ γὰρ ποιοῦν τὴν διαφορὰν ἡ πίστις ἐστὶν... Τί δέ ἐστι, δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη; Μεγάλην ἐνταῦθα πληγὴν αὐτοὺς ἐπληξεν, ἐμφήνας, ὅτι ἐκ τοῦ τὴν πρὸς Χριστὸν ἀγάπην μὴ ριζωθῆναι αὕτη ἡ παρεῖσθυσις γέγονεν· οὐ γὰρ τὸ πιστεῦσαι ἐστὶ τὸ ζητούμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μεῖναι ἀγαπῶντας»³. Ἡ Ἐκκλησία, οὕσα καρπὸς τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι κατ' ἐξοχὴν κοινωνία ἀγάπης⁴· «ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τῷ οὐρανῷ συνῆψε τὴν γῆν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν ἐκάθισεν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν Δεσπότην δοῦλον ἐποίησεν· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τὸν Ἀγαπητὸν, ὑπὲρ τῶν μισούντων τὸν Υἱόν, ὑπὲρ τῶν δούλων

ὀργήν, φησὶν, ὅτι Λύτρωσιν ἀπέστειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ, καθάπερ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· Οὐκ ἤλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ γὰρ παραβαινόμενος ὁ νόμος ἐκόλαζεν. Ὁ γὰρ νόμος ὀργήν, φησί, κατεργάζεται· οὐ γὰρ οὐκ ἐστὶ νόμος, οὐδὲ παράβασις. καὶ πάντες ἥμαρτον καὶ ὑπερῶνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι· διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε· Λύτρωσιν ἀπέστειλε Κύριος τῷ λαῷ αὐτοῦ».

1. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 86, 4. P.G. 59, 472. Πρβλ. γενικώτερον περὶ τῆς θέσεως τῆς θείας χάριτος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου, Σ τ ὁ γ ι α ν Γ κ ὁ σ ε β ι τ ς, Ἡ περὶ θείας χάριτος διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν Ἀθήναις 1956.

2. Εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 19, 1. P.G. 63, 139. Πρβλ. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας... 10. P.G. 48, 827. «...καὶ τοῦτο προανεφώνησεν ὁ προφήτης οὕτως εἰπών· Αἴτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἐτι. Τί τούτου σαφέστερον γένοιτ' ἂν; Τὴν κλῆσιν γὰρ τῶν ἐθνῶν, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ καινοῦ πρὸς τὸν παλαιὸν νόμον, τὴν εὐκολίαν τῆς προσαγωγῆς, τῶν πιστευσάντων τὴν χαρὰν καὶ τὴν δωρεὰν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος γενομένην, διὰ τούτων ἐπέφηνεν τῶν προρρήσεων».

3. Εἰς Γαλάτ. κεφ. 5, 2. P.G. 61, 666.

4. Εἰς Πράξ. Ἀποστ. ὁμιλ. 40. 3 P.G. 60, 285.

τὸν Δεσπότην, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων τὸν Θεόν... ἐκδοθῆναι ἐποίησεν. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσθη, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μείζονα ἐκάλεσεν»¹.

Ἡ τελείωσις τῆς Ἐκκλησίας λαβοῦσα ἀρχὴν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, διὸ καὶ θεωρεῖται αὕτη ὡς ἡ γενέθλιος τῆς Ἐκκλησίας ἡμέρα· «Εἰ μὴ Πνεῦμα παρῆν, οὐκ ἂν συνέστη ἡ Ἐκκλησία, εἰ δὲ συνίσταται ἡ Ἐκκλησία, εὐδηλον ὅτι τὸ Πνεῦμα πάρεστι»².

Ἡ ἀποψις αὕτη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, καθ' ἣν δηλ. ἡ Πεντηκοστὴ ἀποτελεῖ τὴν γενέθλιον ἡμέραν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν ἀλλαγὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηριζομένην γνώμην, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία προῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ σταυρωθέντος Κυρίου³, διότι Ἐνανθρώπησις, Θυσία, Ἀνάστασις, Ἀνάληψις καὶ Πεντηκοστὴ ἀποτελοῦν, ὡς ἐν ὅλον, τὴν τελειώσασαν τὴν Ἐκκλησίαν αἰτίαν⁴. «Ἐδει γὰρ σφαγῆναι τὸν Ἀμνόν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἀφανισθῆναι, καὶ καταλυθῆναι τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ταφὴν γενέσθαι καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τότε τὸ Πνεῦμα παραγενέσθαι»⁵. Ἡ Ἐκκλησία ὕφιστατο πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς, αἱ βάσεις τῆς ὀργανώσεώς της εἶχον τεθῆ, ἡ ἱεραρχία εἶχε διαρθρωθῆ, τὰ μυστήρια εἶχον παραδοθῆ, ἔλειπεν ὅμως ἡ ζωτικὴ πνοή, ἥτις θὰ ἔθετεν εἰς κίνησιν τὸν ἀκίνητοῦντα τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμόν πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου⁶. Ἡ Ἐκκλησία ὁμοίαζε πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, πρὶν ἢ δεχθῆ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Δημιουργοῦ· «Ἐκεῖνος ὁ πλασθεὶς ὁ ἀπὸ τοῦ χοός, δεξάμενος τὸ ἐμφύσημα, τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Τί ἐστίν, εἰς ψυχὴν ζῶσαν; Ἐνεργοῦσαν, ἐχουσαν ὑπηρε-

1. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 4, 4. P.G. 62, 74.

2. Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν, ὁμιλ. 1, 4. P.G. 50, 459.

3. Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 87.

4. Πρβλ. M. Schmaus, ἔνθ' ἀν. σελ. 20. Πρβλ. Ἰωv. Καρμίρη, ἔνθ' ἀν. σελ. 116-ἔξ.

5. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 11, 5. P.G. 57, 197.

6. Πρβλ. Meschler, Die Gabe des hl. Pfingstfestes, σελ. 103. «Wann hat denn die Kirche zu leben und zu wirken begonnen? Nicht vor dem heiligen Pfingsttage. Und doch waren die Bestandteile der Kirche vor demselben schon vorhanden, zusammengefügt, organisiert, mit allen Gestalten ausgerüstet, die Lehre war verkündet, die Apostel gewählt, die Sakramente gestiftet, die Hierarchia gegliedert und doch lebte und rührte sie sich nicht. Die göttliche Kräfte schlammerten gleichsam noch, die Aufträge waren versiegelt niemand predigte, taufte, sprach von Sünden frei, und niemand entrichtete das Heilige Opfer; ungeduldig harrete vor den Toren die Heiden und judenWelt, und niemand öffnete-wie in einem traumähnlichen Zustand lag die Kirche, gleich dem Leibe Adams, bevor der Hauch des Lebens ihm mitgeteilt ward... So lag auch die Kirche bis zur neunten Stunde am heiligen Pfingstfest, wo im Bransen des Windes und in flammen den Zeugen der Heilige Geist auf sie herabstieg. Das war die Augenblick der Belebung. Nun regte sich und wikte alles.».

τούμενα τὰ μέλη τοῦ σώματος ταῖς αὐτῆς ἐνεργείαις, καὶ τῷ βουλήματι αὐτῆς ἐπόμενα... Ἐννόησον γάρ μοι τὴν τάξιν τῆς διαπλάσεως καὶ λογίζου πρὸ τοῦ ἐμφυσηματος τοῦ Δεσπότη, ὅπερ αὐτῷ γέγονεν εἰς πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τί ἦν ὁ πλασθεὶς. Ἀπλῶς εἰκὼν ἄψυχος καὶ ἀνενέργητος καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμος, ὥστε τὸ πᾶν καὶ τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν τιμὴν ἀγαθὸν ἐκεῖνό ἐστι τὸ παρά τοῦ Θεοῦ γεγονὸς εἰς αὐτὸν ἐμφύσημα»¹. Δικαίως, λοιπόν, ὁ θεὸς Χρυσόστομος διακηρύσσει, ὅτι «μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρά τοῦ φιλοανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα... Ὡσπερ γάρ ἐπὶ τῆς τῶν ὥρᾶν καὶ τῶν τρόπων ἐναλλαγῆς ἐτέρα τὴν ἐτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐορτῆ ἐορτῶν διαδεχομένη οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσι. Πρῶτον μὲν οὖν ἐωρτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνοδὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηγηθήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἐορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω, φησὶν, ἐγώ, ἄλλον παράκλητον πέμψω ὑμῖν καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς»².

Ἄλλ' ἡ συνένωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὡς ἐνιαίου ὀργανισμοῦ³ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσα πραγματοποίησις ἐν αὐτῇ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας ἀποκαλύπτουν τὸ μεγαλειῶδες αὐτῆς περιεχόμενον τὸ πρῶτον, θεωρουμένη ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς καθόλου δημιουργίας, ἥτις «ἀνεκεφαλαιώθη» ἐν τῷ Χριστῷ⁴. «Τοῦτο δὲ γέγονεν, εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁵. Τὸ διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος προκληθὲν σχίσμα ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων κατηργήθη. Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου συνηνώθη ἅπασα ἡ δημιουργία ὑπ' Αὐτόν· «Μίαν κεφαλὴν ἅπασιν ἐπέθηκε τὸ κατὰ σάρκα Χριστὸν καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους· τοὔτεστι, καὶ ἀγγέλους μίαν ἀρχὴν ἔδωκεν καὶ ἀνθρώπους, τοῖς

1. Εἰς Γέν. ὁμιλ. 12, 5. P.G. 53, 103. Πρβλ. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, 4. P.G. 52, 777.

2. Εἰς τὴν ἀγιαν Πεντηκοστὴν, ὁμιλ. 2, 1. P.G. 50, 463.

3. Πρβλ. Ἰ. Κ α ρ μ ἰ ρ η, ἐνθ' ἀν. σελ. 120· «Οὕτως ἐν τῷ θεανδρικῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου συντελέσθη ἡ ὑποστατικὴ καὶ αἰωνία ἔνωσις τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὴν ἀφετηρίαν ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, νοουμένου ὡς ἐνὸς ὀργανικοῦ καὶ ἐνιαίου ὄλου, ὡς καὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου».

4. Πρβλ. Pribilla, ἐνθ' ἀν. σελ. 243 «So wird in Christus das Geheimnis des göttlichen Ratschlusses erfüllt, was im Himmel und auf Erden ist in der Fülle der Zeiten zu erneuern. Es vollzieht sich in ihm nach Ephes. 1, 10 die Wiederherstellung aller Dinge, die «Anakephalaiosis». Πρβλ. Th. Soiron ἐνθ' ἀν. σελ. 215 ἐξ.

5. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 1, 4. P.G. 62, 15.

μὲν τὸ κατὰ σάρκα, τοῖς δὲ τὸν Θεὸν Λόγον»¹. Ἡ ἐκπεσοῦσα τοῦ Παραδείσου Ἐκκλησία τῶν ἀνθρώπων, ἡ τάλαινα παγκληρία τῶν Ἐθνῶν λαμβάνει πλέον θέσιν οὐχὶ μόνον ἐν μέσῳ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ ἀνέρχεται διὰ τῆς ἀπαρχῆς εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς θεότητος ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. «Ἐμπλεως θάμβους καὶ ἐκστάσεως ὁ θεῖος Χρυσόστομος παρακολουθεῖ τὴν μεγαλειώδη τῆς Ἐκκλησίας πορείαν· «Βαβαί, ποῦ πάλιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήγαγεν. Ὡσπερ διὰ τινος ἔλκων μηχανῆς, εἰς ὕψος ἀνήγαγε μέγα καὶ αὐτὴν ἐκάθισεν εἰς ἐκεῖνον τὸν θρόνον. Ἐνθα γὰρ ἡ κεφαλὴ, ἐκεῖ καὶ τὸ σῶμα· εἰ γὰρ διείργετο, οὐκ ἂν εἶη σῶμα, οὐκ ἂν εἶη κεφαλὴ... Οὐκ ἄγγελοι, οὐκ ἀρχάγγελοι, οὐκ ἄλλον οὐδένα ἀφήκεν ἀνώτερον. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἡμᾶς ἐτίμησε, τὸ ἐξ ἡμῶν ἀναγαγόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ κοινὸν γένος ἅπαν ἐκείνῳ ἔπεσθαι παρεσκεύασεν, ἐκεῖνον ἔχουσαι, ἐκείνῳ ἀκολουθεῖν... Οὐκ ἀγγέλων ἐπελάβετο ὁ Θεός, καθὼς γράφων Ἑβραίοις φησίν, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ· οὐκ ἀρχῆς οὐδὲ ἐξουσίας οὐδὲ κυριότητος οὐδὲ ἄλλης οὐδεμιᾶς δυνάμεως· ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀνέλαβε καὶ ἐκάθισεν ἂνω»².

Ἡ κατωτέρα βαθμὶς τῆς λογικῆς δημιουργίας ἀπέκτησε τὴν ἀνωτάτην τιμὴν· «Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδάμ τὴν ἐν τῷ τάφῳ κεχωσμένην, οὐκ ἔτι μετὰ ἀγγέλων φαινομένην, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν ἀγγέλων συγκαθημένην τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ ἡμᾶς συγκαθίσῃ μετ' αὐτοῦ»³... Οὐδὲν ἦν εὐτελέστερον ἀνθρώπου καὶ οὐδὲν γέγονε τιμιώτερον ἀνθρώπου. Τὸ ἔσχατον μέρος τῆς λογικῆς κτίσεως οὗτος ἦν· ἀλλ' οἱ πόδες ἐγένοντο κεφαλὴ καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνηνέχθησαν τὸν βασιλικὸν διὰ τῆς ἀπαρχῆς»⁴.

Εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ταύτην πορείαν τῆς Ἐκκλησίας συμμετέχουν ἅπανσαι αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ἐν πνεύματι ἐνότητος καὶ ἀγάπης⁵,

1. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 1, 4 P.G. 62, 15. Πρβλ. εἰς τὸ «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον...», ὁμιλ. 6, 3. P. G. 56, 138 «... διὰ τὸν Χριστόν, τὸν ἀνελόντα τὸ μεστόιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ εἰρηνοποιήσαντα τὰ ἐν-οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὸν ποιήσαντα τὰ ἀμφοτέρω ἐν».

2. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3, 2. P.G. 62, 26 Πρβλ. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου..., 3. P.G. 50, 446 ἐξ. «Πρὸς ποῖαν φύσιν εἶπεν ὁ Θεός, Κέθου ἐκ δεξιῶν μου; Πρὸς ἐκείνην τὴν ἀκούσασαν, Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Οὐ γὰρ ἤρκει ὑπερβῆναι τοὺς οὐρανοὺς; οὐ γὰρ ἤρκετ' μετὰ ἀγγέλων στήναι; οὐκ ἦν ἀφατος καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ; Ἄλλ' ὑπερέβη ἀγγέλους, παρήλασεν ἀρχαγγέλους, ὑπερέβη τὰ Χερουβίμ, ἀνέβη ἀνώτερον τῶν Σεραφεῖμ, παρέδραμε τὰς ἀρχάς· οὐ πρότερον ἔστη, ἕως οὗ τοῦ θρόνου ἐπελάβετο τοῦ Δεσποτικοῦ. Οὐχ ὄραξ τουτὶ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν; μᾶλλον δὲ κάτωθεν ἀρξώμεθα· οὐχ ὄραξ, ἀπὸ τοῦ ἄδου πρὸς τὴν γῆν τὸ διάστημα ἔσον; ἀπὸ τῆς γῆς πάλιν πρὸς τὸν οὐρανόν; ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸν ἀνώτερον; ἀπ' ἐκείνου πρὸς τοὺς ἀγγέλους, πρὸς τοὺς ἀρχαγγέλους, πρὸς τὰς ἂνω δυνάμεις, πρὸς αὐτὸν τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν; Τοῦτο ἔλον τὸ διάστημα καὶ τὸ ὕψος τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ἀνήγαγε. Βλέπε ποῦ κάτω ἔκειτο καὶ ποῦ ἀνέβη· οὔτε καταβῆναι ἦν κατώτερον, οὐ κατέβη ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ἀναβῆναι ἀνώτερον, οὐ ἀνήγαγεν αὐτὰ πάλιν».

3. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου..., 16. P.G. 52, 789 ἐξ.

4. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι δαίμονες... ὁμιλ. 1, 2. P.G. 49, 246 ἐξ.

5. Πρβλ. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου... 4. P.G. 50, 448· «Σήμερον ἀπέλαβον ἄγγελοι,

ἀποτελοῦσαι μετὰ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν εἰς ἣν «ὡσπερ ἐν κιθάρᾳ τινί, μετὰ ῥυθμοῦ τὴν παναρμόνιον μελωδίαν καὶ πάσης ἡδῖφ μουσικῆς τῷ Δεσπότη τῆς κτίσεως ἐκατέρας ἀναπεμπόντων, καὶ τῆς ψυχῆς ἐκεῖ καθάπερ ἐν ἱεροῖς ἀδύτοις καὶ θείοις τισὶ μυστηρίοις τὴν θείαν τελουμένη μυσταγωγίαν»¹.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία συνηνώθη ἀρρήκτως μετὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Κυρίου καὶ κατέστη τὸ μυστικὸν Αὐτοῦ Σῶμα καὶ ἡ ἄνευ σπίλου ἢ ῥυτίδος νύμφη Αὐτοῦ. «Οὕτω καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία. Καθάπερ γὰρ σῶμα καὶ κεφαλὴ εἷς ἐστὶν ἄνθρωπος, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἔφησεν εἶναι»². Ἡ Ἐκκλησία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέβη ἡ τελεία κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτευχθείσης ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἄνευ ἀποστάσεως περιχωρήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ Θεῷ καὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. «Γένος ἐγένετο ἐν, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων»³ διακηρύττει ὁ Θεὸς Χρυσόστομος, «ἄνθρωπος γὰρ ἐγένετο ὁ Θεὸς καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος»⁴.

ὁ πάλαι ἐπόθουν, σήμερον εἶδον ἀρχάγγελοι, ὁ πάλαι ἐπεθύμουν, τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀστράπτουσαν τοῦ βασιλικοῦ, δόξει καὶ κάλλει στίλβουσαν ἀθανάτω... Εἰ γὰρ καὶ ὑπερέβαιναν αὐτοὺς ἡ τιμὴ, ἀλλ' ὅμως ἔχαιρον καὶ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις ἀγαθοῖς καὶ γὰρ ὅτε ἐκολαζόμεθα ἤλγουν· εἰ γὰρ καὶ ἐφύλαττε τὰ Χερουβιμ τὸν παράδεισον, ἀλλ' ἤλγουν. Εἰ δὲ μὴ πρὸ τούτου ἤλγουν, οὐκ ἂν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἤσθησαν. "Οτι δὲ ἔχαιρον, δῆλον ἐξ ὧν φησὶν ὁ Χριστός, "Οτι χαρὰ ἐστὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ ἐπιστρέφοντι. Εἰ δὲ ἕνα ἁμαρτωλὸν ἐπιστρέφοντα ὁρῶντες ἄγγελοι χαίρουσι, διὰ τῆς ἀπαρχῆς σήμερον ὁρῶντες τὴν φύσιν ἅπασαν εἰσηνεγμένην εἰς οὐρανόν, πῶς οὐκ ἂν μεγίστην ἐδέξαντο ἡδονήν; "Ἀκουσον γοῦν καὶ ἐτέρωθεν τῶν ἄνω δῆμων τὴν εὐφροσύνην τὴν ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ καταλλαγῇ· ὅτι γὰρ ἐτέχθη ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα, ἰδόντες ὅτι καταλλαγῇ λοιπὸν τοῖς ἀνθρώποις· οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ καταλλάγη, τοσοῦτον κατέβη ἰδόντες οὖν τοῦτο, χορὸν στησάμενοι ἐπὶ τῆς γῆς ἐβόων καὶ ἔλεγον· Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνην, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν... Εἶδες πῶς δοξάζουσι τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τοῖς ἰδίαις· τὰ γὰρ ἡμέτερα ἀγαθὰ, ἑαυτῶν νομίζουσι εἶναι».

1. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον... 1. P.G. 48, 750.

2. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 30, 1. P.G. 61, 250.

3. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου..., 16. P.G. 52, 789.

4. Εἰς Α' Τιμόθ. ὁμιλ. 11, 1. P.G. 62, 555 Πρβλ. Ἰ. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 118·

«Ὁ Θεὸς λοιπὸν γενόμενος ἄνθρωπος ἀνέλαβε καὶ ἦνωσε καὶ ἐθέωσε τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις οὕτως εἰσῆλθεν εἰς αἰωνίαν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀποκατασταθείσης ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Ἰησοῦ τῆς κοινωνίας μεταξὺ τοῦ πεσόντος ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἁγίου Θεοῦ». Πρβλ. Μ. Σιῶτοϋ, ἐνθ' ἄν. σελ. 89. «Ἡ ἀποκάλυψις γενικῶς ἀποτελεῖ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ κατάργησιν τῆς μεταξὺ Αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποστάσεως. Ἡ δὲ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις ἀποτελεῖ τὴν τελείαν καὶ ὀριστικὴν κατάργησιν τῆς ἀποστάσεως ταύτης καὶ τὴν εἰς τὸ διηγετικὸν κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀποτελεῖ τὴν ἄνευ ἀποστάσεων περιχώρησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ Θεῷ καὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἥτις περιχώρησις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκτείνεται ἐπὶ πάντων τῶν πιστῶν». Πρβλ. J. o. h. V. e. i. t. e. r, *Der Heilige Augustinus und das Geheimnis des Leibes Christi*, Mainz 1929 σελ. 143. «Das ist der wesentliche Sinn der Inkarnation: die Gottessohnschaft in die Kreatur hereinzutragen und die Kreatur, die Menschheit Jesu, zur Gottessohnschaft erheben».

4. Ἡ Ἐκκλησία ὡς Βασιλεία Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία τελειωθεῖσα ἐν Χριστῷ εἰσῆλθεν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἄνω Ἱερουσαλήμ, τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐνθα διὰ τῆς ἀπαρχῆς ἀνῆλθεν, ὡς εἶδομεν, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τῆς Θεότητος: «Σήμερον (δηλ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς σταυρικῆς Θυσίας) ἀπέδωκεν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν Πατρίδα, σήμερον ἐπανήγαγεν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν πατρῶαν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν ἐχαρίσατο τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει»¹. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸ τρόπον ἠνώθη ἡ ἐν οὐρανοῖς Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας: «Ἄρα ἐπέγνωτε τὴν φωνὴν ταύτην; (δηλ. τὸν ὕμνον τῶν ἀγγέλων) ἄρα ἡμετέρα ἐστὶν ἡ τῶν Σεραφεῖμ; Καὶ ἡμετέρα καὶ τῶν Σεραφεῖμ, διὰ τὸν Χριστόν, τὸν ἀνελόντα τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ εἰρηνοποιήσαντα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὸν ποιήσαντα τὰ ἀμφότερα ἐν»².

Ἡ ἔνωσις τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ μεταβολὴ δηλονότι αὐτῆς εἰς Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ τὸν μέγαν καρπὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου, ὅστις εἶναι ἡ αὐτοβασιλεία³ καὶ ἡ ἔλευσις Του μεταξύ τῶν ἀνθρώπων συνεπήγετο αὐτομάτως καὶ τὴν ἔλευσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. «Εἰ δὲ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τί ἐστίν, Ἡ βασιλεία; ἡ παρουσία ἡ ἐμή»⁴.

Ἡ διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἀπαξ λαβοῦσα ἀρχὴν ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων Βασιλεία τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ οὐσιῶδες καὶ ἀληθὲς αὐτῆς περιεχόμενον

1. Εἰς τὴν σταυρὸν καὶ εἰς τὸν ληστὴν ... ὁμιλ. 1, 2. P.G. 49, 501 Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὄρου «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» Πρβλ. Βασ. Ἰωαννίδου, Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς καινῆς Διαθήκης, (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1954-1955), Ἀθῆναι 1955 σελ. 3 ἐξ. Karl Ludwig Schmidt, Art, Βασιλεία ἐν Th.W.N.T. τομ. I, 573-595. O. Cullmann, Königsherrschaft... σελ. 24 ἐξ.

2. Εἰς τὸ βῆτόν «Εἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 6, 3. P.G. 56, 138. Τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἐν ἡμέρᾳ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων διαβλέπει ὁ Χρυσόστομος εἰς τὰ δύο σπουδαιότατα γεγονότα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς: «Καὶ γὰρ ἡ φύσις ἡ ἡμετέρα πρὸ δέκα ἡμερῶν εἰς τὸν θρόνον ἀνέβη τὸν βασιλικὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατέβη σήμερον πρὸς τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν· ἀνήνεγκεν ὁ Κύριος τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἡμετέραν καὶ κατήνεγκεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον» (P.G. 50, 456).

3. Πρβλ. Ὁριγένους Ἐξηγητικὰ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 5, 2 P.G. 13, 845.

4. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 41, 2. P.G. 57, 447. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 10, 2. P.G. 57, 186. «Εἰ γὰρ καὶ δώδεκα ἐτῶν γενόμενος ἐξέφηνεν ἑαυτόν, ἀλλὰ ταχέως καὶ συνεσίκασε πάλιν· διὰ δὴ τοῦτο λαμπρῶν ἔδδει τῶν προοιμίων καὶ ὑψηλοτέρας ἀρχῆς. Διὸ καὶ πρῶτον τότε, & μηδέποτε ἤκουσαν Ἰουδαῖοι μῆτε παρὰ προφητῶν μῆτε παρ' ἄλλων τινῶν ἀνακηρύττει λαμπρῶς τῇ φωνῇ, τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας μεμνημένος, οὐδὲν περὶ τῆς γῆς λέγων λοιπόν. Βασιλείαν δὲ ἐνταῦθα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τὴν προτέραν καὶ τὴν ἐσχάτην φησί».

δὲν πέπρωται νὰ λάβῃ πλεόν πέρασ. Ὁ Κύριος προσέδωκεν εἰς τὴν ἐπὶ γῆς Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ τὴν μορφὴν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας¹, ἥτις ἀποτελοῦσα τὴν ἐπὶ γῆς πολιτείαν τῶν ἀγγέλων² εἶναι κεκλημένη νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων ὁδηγοῦσα αὐτοὺς δι' αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία, ἂν καὶ εὐρίσκειται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, δὲν ἀποτελεῖ πολιτείαν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ ἐπὶ γῆς μὲν, οὐράνιον δὲ πολιτείαν. «Μὴ γάρ μοι τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἐν γῆ ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται...»³ Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει»⁴. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἤδη κατὰ τὴν πορείαν του ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁ ἀληθὴς πιστὸς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, πρὸς ἣν μέσῳ τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας κατευθύνεται. «Ὁ γὰρ εἰπὼν, ὅτι Χριστιανὸς εἰμι, καὶ πατρίδα καὶ γένος καὶ ἐπιτήδευμα καὶ πάντα ἐδήλωσε· πῶς ἐγὼ λέγω. Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει πόλιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ἡ γὰρ ἄνω Ἱερουσαλήμ, φησὶν, ἐλευθέρα ἐστι, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. Ὁ Χριστιανὸς οὐκ ἔχει γῆνιον ἐπιτήδευμα, ἀλλ' εἰς τὴν ἄνω πολιτείαν τελεῖ. Ἡμῶν γὰρ φησί,

1. Πρβλ. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι... Κατῆχησις 1, 4. P.G. 49, 227· «Ὅτι γὰρ περὶ τῶν πιστῶν ὁ λόγος, ἡμῖν τὰ ἀνωτέρω δείκνυσι σαφῶς. Υἱὸς μου εἰ σύ, φησὶν· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἰτήσαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσωσι τὰ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. Εἶδες πῶς τῆς ἐκ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἐμνημόνευσε καὶ τὴν πανταχοῦ τοῦ Χριστοῦ τεταμένην βασιλείαν εἶπεν;»

2. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως... 3. P.G. 51, 350· «Παραγενόμενος ἐνταῦθα καὶ τὴν σάρκα λαβὼν τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην οἰκονομίαν ἐργασάμενος ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ μέλλοντα, τὰς παχυτέρας καὶ ταύτη πληροφορῶν διανοίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν κομίζων πολιτείαν ἀγγελικὴν καὶ τὴν γῆν οὐρανὸν ἐργαζόμενος καὶ ταῦτα ἐπιτάττων, ἃ τοῖς ἀσωμάτοις ἐξωμοίουν δυνάμει τοὺς μετιόντας καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ἐποίησε καὶ πρὸς τὰς ἐλπίδας ἐκάλει τὰς ἄνω...» Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 19, 5. P.G. 57, 279 ἐξ. «Ἐπιθυμεῖν μὲν γὰρ δεῖ τῶν οὐρανῶν, φησί, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς· πλὴν καὶ πρὸ τοῦ οὐρανοῦ τὴν γῆν οὐρανὸν ἐκέλευσε ποιῆσαι καὶ ἐν αὐτῇ διατρίβοντας ὡς ἐκεῖ πολιτευομένους οὕτω πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν...» Πρβλ. καὶ εἰς «Ἀπελθόντος τοῦ ἐπισκόπου...», ὁμιλ. 1 P.G. 50, 645 ἐξ. «Ὅπερ γὰρ ἐδωρήσατο ταῖς ἄνω δυνάμει, τοῦτο ἐχαρίσατο καὶ τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. Ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ κἀθήται, κἀδιὰπερ καὶ ὁ φαλακρὸς φησὶν· Ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐπετάθη· καὶ πάλιν, Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ βλέπων ἀβύσσους. Τοῦτο καὶ ἡμῖν πάλιν ἔδωκεν· ἐπ' ἐκείνων κἀθήται ἐν ἡμῖν οἰκεῖ. Ἐνοικήσω γὰρ καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν. Ἐκεῖνοι γεγονάσιν ἄρμα, ἡμεῖς γενώμεθα ναὸς».

3. Εἰς τὸ ρητὸν «Εἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 4. P. G. 56,121.

4. Εἰς Ψαλμ. 142,3. P. G. 55, 450. Πρβλ. Εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 16,2. P. G. 63,125· «ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὰ ἡμέτερα καὶ ἐπουράνια κἀν ἐν τῇ γῇ ἐκτελώνται. Ἐπεὶ καὶ ἀγγελοι ἐν τῇ γῇ εἰσιν, ἀλλ' ἐπουράνιοι λέγονται καὶ τὰ Χερουβὶμ ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη, ἀλλ' ἐπουράνιοι ἐστί. Καὶ τί λέγω ἐφάνη; ἐπὶ τῆς γῆς μὲν οὖν διάγει, ὥσπερ οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκάλυψε τοῦτο· ἐπουράνια γὰρ καὶ οὕτως ἐστί. Καὶ ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐστὶν ἐν οὐρανοῖς, καίτοι ἐνταῦθα πολιτευόμεθα».

τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει»¹. «Ἐκεῖ ἡμῶν τὸ πολίτευμα καὶ ἡ ζωὴ. Ζωὴ γὰρ ἡμῶν, φησί, κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ γῆν οἰκοῦμεν, ἀλλὰ μετέστημεν πρὸς τὴν ἄνω μητρόπολιν»². Αὕτη δέ, ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἡ ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησία, ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ἀληθὲς περιεχόμενον τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας³, ἥτις ἐθεμελιώθη διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Ὅρα διὰ πόσων ἔδειξε τὸ ὑπέρεχον τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν. Ἀντὶ γὰρ τῆς κάτω Ἱερουσαλήμ ἡ ἐπουράνιος. Προσεληλύθατε γάρ, φησί, πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ· ἀντὶ Μωυσέως ὁ Ἰησοῦς· Καὶ διαθήκης, φησί, νέας μεσίτη Ἰησοῦ· ἀντὶ δὲ τοῦ λαοῦ πάντες οἱ ἄγγελοι· Καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, φησί»⁴.

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Ἐκκλησία εἶναι ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἔννοια ταυτόσημοι⁵, δι' ὧν ἐκφράζεται ἡ μία καὶ ἡ αὐτὴ πραγματικότης, ἥτοι ἡ κοινωνία τῶν πνευματικῶν καὶ λογικῶν ὑπάρξεων, ἐφ' ὧν βασιλεύει ὁ Θεός. Τὸ ὅτι ὁμοίως ἡ ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησία ταυτίζεται πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι σαφέστατον. Ποία ὁμοίως εἶναι ἡ θέσις τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον συνιστᾷ ἐν τῶν τὰ μάλιστα ἀπασχολούντων τὴν σύγχρονον Ἐκκλησιολογίαν προβλημάτων, εὕρισκει ὅλως ἀβίαστον καὶ φυσικὴν λύσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι οὐδεὶς χωρισμὸς καὶ οὐδεμία διαιρέσις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ θριαμβευούσης Ἐκκλησίας. Στρατευομένη καὶ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα, ἓνα ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον ὀργανισμόν, ἐν Σῶμα, μὲ μίαν κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Κύριον, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς τε ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας, τῆς στρατευομένης καὶ τῆς θριαμβευούσης ἐν οὐρανῷ Ἐκκλησίας τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἐν Σῶμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τ.ἔ. τῆς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας, συνίσταται ἐκ τῆς ἐνότητος τῶν μελῶν τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας α) μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων πιστῶν πάντων τῶν αἰώνων· «Πάλιν μαρτύρων μνήμη, καὶ πάλιν ἑορτὴ καὶ πανηγυρις πνευματικῆ. Ἐγκαμον ἐκεῖνοι καὶ χαίρομεν ἡμεῖς· ἐπάλαισαν ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα· ἐκείνων ὁ στέφανος καὶ κοινὸν τὸ κλέος, μᾶλλον δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης ἡ

1. Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Λουκιανόν..., P. G. 50, 525.

2. Εἰς Ψαλμ. 143,3. P. G. 55,461.

3. Πρβλ. J. Stelzenberger, Lehrbuch der Moraltheologie. Die Sittlichkeitslehre der königsherrschaft Gottes, Paderborn 1953, σελ. 344 ἐξ.

4. Εἰς Ἐβρ. ὁμιλ. 32,1. P.G. 63,219 ἐξ.

5. Πρβλ. εἰς Ματθ. ὁμιλ. 69,1. P.G. 58,647· «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πάλιν ἐν παραβολαῖς· Ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους

δόξα. Καί πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο; φησίν. "Ὅτι μέρη καὶ μέλη ἡμῶν εἰσιν οἱ μάρτυρες. Εἴτε δὲ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη"¹. Ἡ ἐνότης τῶν ἐπὶ γῆς στρατευομένων πιστῶν καὶ τῶν εἰς οὐρανοὺς ἀποδημησάντων ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐν προσευχαῖς συμπαραστάσεως. Οὕτως αἱ ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων δικαίων πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγωνιζομένων χριστιανῶν, διό καὶ ὁ Χρυσόστομος παροτρύνει τοὺς πιστοὺς, ὅπως «Συνεχῶς τοῖνον αὐτοῖς ἐπιχωριάζωμεν καὶ τῆς λάρνακος ἀπτόμεθα καὶ μετὰ πίστεως τοῖς λειψάνοις αὐτῶν περιπλεκώμεθα, ἵνα εὐλογίαν ἐπισπασώμεθα ἐκεῖθεν. Καθάπερ γὰρ οἱ στρατιῶται τραύματα ἐπιδείξαντες, ἅπερ ἐκ τῶν πολέμων ἔλαβον, μετὰ παρησιας τῷ βασιλεῖ διαλέγονται, οὕτω καὶ οὗτοι τὰς κεφαλὰς, ἃς ἀπετημήθησαν ἐπὶ τῶν χειρῶν βαστάζοντες καὶ εἰς μέσον παράγοντες, εὐκόλως ἄπαντα, ὅσα ἂν θέλωσι, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν οὐρανῶν ἀνύειν δύνανται»². Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησία διακηρύττει τὸν δεσμόν αὐτῆς μετὰ τῶν κεκοιμημένων μελῶν αὐτῆς δεομένη ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Μάλιστα δὲ ὁ ἱερός Χρυσόστομος τονίζει, ὅτι αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχαὶ «Πνεύματος διατάξει γίνεται...»³ Μὴ δὴ ἀποκάμωμεν τοῖς ἀπελθοῦσι βοηθοῦντες καὶ προσφέροντες ὑπὲρ αὐτῶν εὐχὰς καὶ γὰρ κοινὸν τῆς οἰκουμένης κεῖται καθάρισον. Διὰ τοῦτο θαρροῦντες ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης δεόμεθα τότε καὶ μετὰ μαρτύρων αὐτοὺς καλοῦμεν, μετὰ ὁμολογητῶν, μετὰ ἱερέων. Καὶ γὰρ ἐν σώμα ἔσμεν ἅπαντες, καὶ λαμπρότερα μέλη μελῶν»⁴.

β) Μετὰ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων. Ἡ ἐνότης τῶν μελῶν τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ἐκδηλοῦται ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελεσιουργίαν τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας εὐχαριστίας, ὅτε ἀγγελικαὶ καὶ ἀνθρώπινα δυνάμεις ἀνυμνοῦν καὶ δοξολογοῦν τὸν σταυρωθέντα Βασιλέα αὐτῶν ψάλλουσαι ἀπὸ κοινοῦ τὸν ὕμνον τῶν ἀγγέλων⁵, ἀκοινητῶν τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν

καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν. Διὰ τοῦτο καὶ νυμφίον αὐτὸν Ἰωάννης καλεῖ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· Ἡρμωσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ καὶ πάλιν· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Πρβλ. Β α σ. Ἰ ω α ν ν ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄν. σελ. 54 «Ἐκκλησία καὶ βασιλεία Θεοῦ σημαίνουσι καὶ ἐκφράζουσι τὴν αὐτὴν πραγματικότητα, τὴν κοινωνίαν, ἐν ἣ ὁ Θεὸς κυριαρχεῖ καὶ βασιλεύει καὶ διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖ τὴν προαιώνιον αὐτοῦ βουλήν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ κόσμου διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιστροφῆς τῶν πάντων ὑπὸ τὴν πατρικὴν Αὐτοῦ ἀγάπην».

1. Εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ρωμανόν..., ἐγκ. 1. P.G. 50,605.

2. Εἰς τοὺς ἁγ. μάρτυρας Ἰουβεντίνον καὶ Μαξιμίνον..., P. G. 50,576.

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 41,4. P. G. 61,361.

4. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 41,5. P.G. 61,361.

5. Πρβλ. Εἰς τὸ ρητὸν «Εἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 6,3. P.G. 56,138· «Πρότερον γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὗτος ἤδετο μόνον ὁ ὕμνος· ἐπειδὴ δὲ ἐπιβῆκαί τῆς γῆς κατηξίωσεν ὁ Δεσπότης καὶ τὴν μελωδίαν αὐτῆν κατήνεγκε πρὸς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας οὗτος ἀρχιερεὺς, ἐπειδὴν ἐπὶ τῆς ἀγίας ταύτης ἐσθήκης τραπέζης, τὴν λογικὴν ἀναφέρων λατρείαν,

ἐπιγείων συγκροτεῖται πανήγυρις»¹· διὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἀναφωνεῖ· «Δί-
δαξον τοὺς ἕξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφίμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν
ἄνω τελεῖς, ὅτι εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφησ τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσπότη
διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου»².

Ἐάν λοιπὸν ἤδη κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν τῆς στρατείας τὰ μέλη τῆς ἐπι-
γῆς Ἐκκλησίας συμμετέχουν κατὰ τὴν τελεσιουργίαν τῆς θείας εὐχαριστίας
εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀγγέλων, πόσον πληρεστέρα θὰ εἶναι ἡ συμμετοχὴ των
μετὰ τὴν μετάταξιν των ἐκ τῆς στρατευομένης εἰς τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλη-
σίαν! «Εἰ γὰρ ἐν σώματι ὄντες κατὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν εἰς ἐκεῖνον
ἐτέλουν τὸν χορὸν, μετὰ τῶν Χερουβίμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες, καθάπερ
ὑμεῖς ἴστε οἱ μνηθέντες, πολλῶ μᾶλλον νῦν τοὺς συγχορευτὰς ἀπολαβόντες
(δηλ. οἱ μάρτυρες) μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας κοινωνοῦσι τῆς εὐφημίας
ἐκείνης»³.

τὴν ἀναιμακτον προσφέρων θυσίαν, οὐχ ἀπλῶς ἡμᾶς ἐπὶ τὴν εὐφημίαν ταύτην καλεῖ, ἀλλὰ
πρότερον τὰ Χερουβίμ εἰπὼν καὶ τῶν Σεραφείμ ἀναμνήσας, οὕτω παρακελεύεται πᾶσιν ἀνα-
πέμψαι τὴν φρικωδεστάτην φωνήν, τῇ τῶν συγχορευόντων μνήμῃ, τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀπὸ
γῆς ἀνασπῶν καὶ μονοουχί βοῶν ἕκαστον ἡμῶν καὶ λέγων· μετὰ τῶν Σεραφείμ ἄδεις,
στῆθι, μετ' ἐκείνων τὰς πτέρυγας πέτασον, μετ' ἐκείνων περιπίτασο τὸν θρόνον τὸν βασι-
λικόν». Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 23,3. P.G. 62,167· «Ἡνέχθη καὶ παρ' ἡμῶν καρπὸς ἀπὸ
τοῦ οὐρανοῦ, οὐκ ἐν ἀμφορεῦσι βασταζόμενος βότρυς, ἀλλ' ὁ ἀρραβῶν τοῦ Πνεύματος, τὸ
πολίτευμα τὸ ἐν οὐρανοῖς, ὃ Παῦλος ἐπαίδευσεν, ὃ πᾶς τῶν ἀποστόλων χορὸς, οἱ θαυμάσιοι
γεωργοί. Οὐ Χαλῆθ ὁ τοῦ Ἰεφονῆ, οὐδὲ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τοὺς καρποὺς ἤνεγκε τούτους,
ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν οἰκτιρῶν, ὁ τοῦ ὄντως Θεοῦ Υἱός, ἤνεγκε πᾶσαν τὴν ἀρε-
τήν, πάντας τοὺς ἐκείθεν καρποὺς ἡμῶν κατήνεγκεν, τοὺς ὕμνους λέγω τοὺς ἐπουρανίους.
"Ἄ γὰρ τὰ Χερουβείμ ἄνω λέγει, ταῦτα καὶ ἡμῖν προσέταξε λέγειν, "Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος.
"Ἡνεγκεν ἡμῖν τῶν ἀγγέλων τὴν πολιτείαν».

1. Εἰς τὸ ρητὸν «Εἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 1,1. P.G. 56,97. Πρβλ. Εἰς Ματθ.
ὁμιλ. 19,3. P.G. 57,277· «Καὶ γὰρ ἀγγέλων εἰ συγχορευτῆς καὶ ἀρχαγγέλων κοινωνῶν
καὶ μετὰ τῶν Σεραφείμ ἄδεις. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ δῆμοι πολλὴν ἐπιδεικνύνται τὴν εὐταξίαν·
μετὰ πολλῆς τῆς φρέκῃς τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο μέλος καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἄδοντες τῷ βασιλεῖ
τῶν ὄλων Θεῷ».

2. Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σὺναξιν..., 4. P.G. 51,179.

3. Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους πάντας..., 2. P.G. 50,710. Ὡραιοτάτη εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ
Χρυσοστόμου περιγραφή τῆς ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν ψυχῶν τῶν κοιμηθέντων δι-
καιῶν· «Τὰ μὲν γὰρ δεινὰ ταῦτα καὶ ἀφόρητα ἐν βραχεία καιροῦ ροπῇ πάσχουσιν οἱ μάρ-
τυρες· μετὰ δὲ τὴν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνουσιν, ἀγγέλων αὐτοῖς προηγου-
μένων καὶ ἀρχαγγέλων δορυφορούντων· οὐ γὰρ αἰσχύνονται τοὺς συνδούλους, ἀλλὰ πάντα
ἂν εἴλοντο δι' αὐτοὺς ποιῆσαι, ἐπειδὴ κἀκεῖνοι πάντα εἴλοντο παθεῖν διὰ τὸν αὐτῶν Δε-
σπότην Χριστόν. Ἐπειδὴν δὲ ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν, πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ ἄγιοι δυνάμεις
συντρέχουσιν. Εἰ γὰρ ἀθλητῶν ξένων ἐπιδημούντων τῇ πόλει, πᾶς ὁ δῆμος περιρρεῖ παντα-
χόθεν καὶ κυκλῶσαντες αὐτοὺς καταμαυθάνουσι τῶν μελῶν τὴν εὐεξίαν, πολλῶ μᾶλλον τῶν
ἀθλητῶν τῆς εὐσεβείας εἰς οὐρανοὺς ἀναβάντων συντρέχουσιν οἱ ἄγγελοι καὶ πᾶσαι αἱ ἄνω
δυνάμεις πάντοθεν περιρρέουσι καταμαυθάνουσαι τούτων τὰ τραύματα καὶ καθάπερ τινὰς
ἀριστέας ἐκ πολέμου καὶ μάχης ἐπανελθόντας μετὰ πολλὰ τρόπαια καὶ νίκας, οὕτω μεθ'

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές, ὅτι ἡ ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν ἐν οὐρανοῖς Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησία τὴν ἐπίγειον μορφήν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ¹, ἀμφοτέρω ἀποτελοῦντα τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀληθινὰν ταύτην ἀναπτύσσει ὁ θεῖος Χρυσόστομος τονίζων, ὅτι αἰεὶ δύο οὖν ἦν αὐτῆς (δηλ. τῆς Ἐκκλησίας) ἡ προἰξ διηρημένη, εἰς τὰ παρόντα καὶ εἰς τὰ μέλλοντα· εἰς τὰ δρώμενα καὶ εἰς τὰ ἀκουόμενα· εἰς τὰ δεδομένα καὶ εἰς τὰ πιστευόμενα· εἰς τὰ ἐν πείρᾳ καὶ εἰς τὰ ἐν ἀπολαύσει· εἰς τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ καὶ εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν... Οὐκοῦν τὰ μὲν ἔδωκεν, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο... Καὶ ἄκουε. Τί ἔδωκε; Τὸ βάπτισμα, τὴν θυσίαν. Ταῦτα ἐν πείρᾳ· βλέπε δέ. Τί ἐπηγγείλατο; Ἀνάστασιν, σωμάτων ἀφθαρσίαν, τὴν μετὰ ἀγγέλων ἔνωσιν, τὴν μετὰ ἀρχαγγέλων χορείαν, τὴν μετ' αὐτοῦ πολιτείαν»². Ἡ ἐνότης ὁμοῦς τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν δὲν σημαίνει, ὅτι ἀρκεῖ ἡ πολιτογράφησις διὰ τοῦ βαπτίσματος³

ἡδονῆς δεξιούνται πάντας αὐτοὺς καὶ ἀσπάζονται· εἶτα ἄγουσιν αὐτοὺς μετὰ πολλῆς δορυφορίας πρὸς τὸν τῶν οὐρανῶν βασιλεῖα, ἐπὶ τὸν θρόνον ἐκείνον τὸν πολλῆς δόξης γέμοντα, ἔθνα τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ. Ἐλθόντες δὲ ἐκεῖ καὶ προσκυνήσαντες τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον, πλείονας παρὰ τοῦ Δεσπότητος μᾶλλον ἢ τῶν ὁμοδούλων ἀπολαύουσι φιλοφροσύνης. Οὐ γὰρ ὡς δούλους αὐτοὺς δέχεται (καίτοι καὶ τοῦτο μεγίστη τιμὴ καὶ ἡς ἴσον οὐκ ἔστιν εὐρεῖν), ἀλλ' ὡς φίλους αὐτοῦ. Ὑμεῖς γάρ, φησί, φίλοι μου ἐστέ· καὶ μάλα εἰκότως· αὐτὸς γὰρ εἶπε πάλιν· Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις θῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οὖν τὴν μεγίστην ἀγάπην ἐπεδείξαντο, δεξιούται τούτους, καὶ ἀπολαύουσι τῆς δόξης ἐκείνης, κοινωνοῦσι τῶν χορῶν καὶ μετέχουσι τῶν μελῶν τῶν μυστικῶν» (P. G. 50,709 ἐξ.).

1. Πρβλ. Εἰς Γαλ. κεφ. 4,4. P.G. 61, 662 ἐξ. «Τῆς μὲν Ἱερουσαλήμ τῆς κάτω τύπος ἦν Ἄγαρ καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ὅρου τοῦ οὗτω καλουμένου, τῆς δὲ ἄνω ἡ Ἐκκλησία. Ἄλλ' ὁμοῦς οὐκ ἀρκεῖται τοῖς τύποις, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἡσαΐαν προστίθησι μαρτυροῦντα τοῖς εἰρημένους· εἰπὼν γάρ, Ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ μήτηρ ἡμῶν ἐστί καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οὗτω καλέσας παρίστησι τὸν προφήτην τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφίζομένῳ».

2. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἕξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...», 15. P.G. 411. Πρβλ. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως..., 3. P. G. 51,349 ἐξ. «Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα τῶν παρόντων ὑπερορῶντες τῶν μελλόντων ἐγόμεθα καὶ τῆς ἐκείνων ἐγκοσμούμεθα ἀπολαύσεως καὶ ἐν τῇ γῇ βαδίζοντες, τῷ πόνθῳ ἐν οὐρανοῖς διατρίβωμεν. Καὶ γὰρ δύο τοῦτους αἰῶνας ἐποίησεν ὁ Θεός, τὸν μὲν παρόντα, τὸν δὲ μέλλοντα· τὸν μὲν ὄρατόν, τὸν δὲ ἀόρατον· τὸν μὲν αἰσθητόν, τὸν δὲ νοητόν· τὸν μὲν σωματικὸν ἔχοντα ἀνάπαυσιν, τὸν δὲ ἀσώματος· τὸν μὲν ἐν πείρᾳ, τὸν δὲ ἐν πίστει· τὸν μὲν ἐν χειρὶ, τὸν δὲ ἐν ἐλπίσι· καὶ τὸν μὲν εἶναι στάδιον ἐκέλευσε, τὸν δὲ βραβεῖον· καὶ τούτῳ μὲν σκάμματα καὶ πόνους καὶ ἰδρώτας συνεχλήρωσεν, ἐκείνῳ δὲ στεφάνους καὶ ἑπαθλα καὶ ἀμοιβάς... καὶ τὸν μὲν βραχύν, τὸν δὲ ἀγήρω καὶ ἀθάνατον». Πρβλ. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 28, 1. P.G. 59,161.

3. Πρβλ. Εἰς Ματθ., ὁμιλ. 11,6. P.G. 57,198· «Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ καὶ μεγάλη ἐντεῦθεν ὑπέσχετο ἀγαθὰ, ἵνα μὴ ἀναπέσης τῶν προτέρων ἀπάντων ἀφθεῖς, ἐπήγαγε τὸ πτόνον καὶ τὴν διὰ τοῦτο κρίσιν ἐμφανίζομένην. Μὴ γὰρ δὲ νομίσητε, φησὶν, ἀρκεῖν τὸ βάπτισμα, εἰ φαῦλοι μετὰ ταῦτα γένοισθε· δεῖ γὰρ

μέλους τινος εἰς τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν ἵνα αὐτομάτως καταστῆ τοῦτο μέλος καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ θριαμβευούσης Ἐκκλησίας¹. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται, ὡς χαρακτηριστικῶς τονίζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἡ ἐκπλήρωσις «αἱρέσεων» τινων². «Οὐ γὰρ ἀπλῶς κατέλιπεν ἡμῖν τὸν κλῆρον, ἀλλ' ἐπ' αἱρέσει τινί. Ποία δὲ ταύτη; Ὁ ἀγαπῶν με φησί, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. Καὶ πάλιν; "Ὅς οὐκ ἄρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθῆ ὀπίσω μου καὶ ἕτερα πλείονα, ἅπερ ἐν τῇ Διαθήκῃ ἐγγέγραπται... Αὕτη ἡ διαθήκη καὶ ἀποκλήρους πολλοὺς ἠπέλιψε ποιεῖν, ἐὰν ἀνάξιοι γένωνται τῶν αἱρέσεων τῶν ἐγγεγραμμένων»³.

Ἡ συμμετοχὴ πάντως εἰς τὴν ἐπὶ γῆς στρατευομένην Ἐκκλησίαν συνιστᾷ τὴν ἀπαρχὴν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. «Μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν μέλλομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. Οὐ γὰρ ὁ παρῶν ἐστίν, ἀλλ' ὁ μέλλον· μᾶλλον δὲ ὁ παρῶν καὶ ὁ μέλλον. Ζητεῖται γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»⁴.

ἡμῶν τῆς ἀρετῆς καὶ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν χάριν καὶ τὸ λουτρὸν ἀπὸ τῆς ἀξίνης αὐτοῦς ὠθεῖ· μετὰ δὲ τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ πύου καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου φοβεῖ».

1. Πρβλ. Pribilla, ἐνθ' ἄν. σελ. 254. «Die aussere Zugehörigkeit zur wahren Kirche vermittelt noch nicht die innere Heiligung oder Rechtfertigung, da jede bloss äussere Anordnung ein Buchstabe ohne Geist ist».

2. Ἡ περὶ τῆς σχέσεως τῶν ὄρων «Ἐκκλησία» καὶ «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» σύγχυσις πολλῶν ἑτεροδόξων καὶ δὴ προτεσταντῶν ὀφείλεται ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀμαρτωλότητος τῶν μελῶν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου ἀποφυγῆς τῆς ταυτίσεως τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Παραθεωρεῖται ὁμως ὑπ' αὐτῶν, ὅτι τὸ οὐσιῶδες εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸν ἐξαγνισμόν τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος καταστάντων μελῶν αὐτῆς, ἡ ὀριστικὴ θέσις τῶν ὁποίων θὰ κριθῆ ἐκ τῆς περαιτέρω πολιτείας αὐτῶν. Πρβλ. Β α σ. Ἰ ω α ν ν ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄν. σελ. 47. «Πολλοὶ ἀπορρίπτουσι τὴν ταύτισιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὀρμώμενοι ἐκ τῶν ἀτελειῶν καὶ τῆς ἀμαρτωλότητος τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἄλλ' αἱ ἀμαρτίαι καὶ αἱ ἀτέλειαι τῶν χριστιανῶν δὲν θίγουσι τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ ἄσπιλον τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ». Περὶ τῶν ἀπόψεων συγχρόνων προτεσταντῶν θεολόγων ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ πρβλ. F. M. B r a u n, Neues Licht auf die Kirche. Die protestantische Kirchendogmatik in ihrer neuesten Entfaltung, Einsiedeln Köln 1946, σελ. 91 ἐξ.

3. Εἰς Ψαλμ. 5,1. P.G. 55,61. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 38,1. P.G. 57,428. «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐπείγοντος καὶ ὀθοῦντος...». Πρβλ. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 54,4. P.G. 59,301. «Ὅτι ἄρα μετὰ ραθυμίας ἐστὶν ἐπιτυχεῖν αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς. Τί δὲ ἐστὶ, Βιασταί; Βίας χρεῖα πολλῆς (στενῆ γὰρ ἡ ὁδὸς) καὶ νεανικῆς δεῖ ψυχῆς καὶ γενναίας. Οἱ ἀρπάζοντες πάντας βούλονται προλαβεῖν· πρὸς οὐδὲν ὄρωσιν, οὐ πρὸς κατὰρνωσιν, οὐ πρὸς κατηγορίαν, οὐ πρὸς τιμωρίαν· ἀλλ' ἐνὸς γίνονται μόνον, τοῦ λαβεῖν, ἅπερ βούλονται ἀρπάσαι, καὶ πάντας τοὺς ἐμπροσθεν παρατρέχουσιν. Ἀρπάσωμεν τοίνυν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐγκλημα τὸ ἀρπάσαι, ἀλλ' ἐπαίνος· ἐγκλημα δὲ, τὸ μὴ ἀρπάσαι. Ἐνταῦθα οὐ τῆς ἑτέρου ζημίας ὁ ἡμέτερος γίνεται πλοῦτος. Σπουδάσωμεν οὖν αὐτὴν ἀρπάσαι· κἂν ἐνοχλῆ θυμὸς, κἂν ἐνοχλῆ ἐπιθυμία, βιασώμεθα τὴν φύσιν· ἡμερώτεροι γενώμεθα· κάμωμεν δλίγον, ἵνα ἀναπαυσώμεθα διηνεκῶς».

4. Εἰς Ψαλμ. 5,1. P.G. 55,61.

Διὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐπιτυχῶς προσδιορίζει τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν ὡς τὴν «θύραν», δι' ἧς εἰσέρχεται τις εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. «Οὐκέτι τῶν βασιλείων ἕξω διάγομεν· τὴν γὰρ θύραν εὐρομεν· οὐ φοβούμεθα τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου· τὴν γὰρ πηγὴν εἶδομεν. Διὰ τοῦτο οὐκέτι ἔσμεν ἐν χηρείᾳ· τὸν γὰρ νυμφίον ἀπειλήσαμεν· οὐ δεδοίκαμεν τὸν λύκον· τὸν γὰρ ποιμένα τὸν καλὸν ἔχομεν. Ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησίν, ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Διὰ τοῦτο οὐ φρίττομεν τὸν τύραννον· προσεδρεύομεν γὰρ τῷ βασιλεῖ»¹. Ἐν τῇ στρατευομένη Ἐκκλησίᾳ λαμβάνει ὁ πιστὸς τὸν «ἀρραβῶνα» τῆς μελλούσης μακαριότητος «καὶ γὰρ οὗτος ἀρραβῶν ἐκείνων ἐστι»². «Ἐτι πλέον·

«Ἐνταῦθα γὰρ σοι τὴν γῆν οὐρανὸν ποιεῖ τουτὶ τὸ μυστήριον (τῆς Θ. Εὐχαριστίας). Ἀναπέτασον γοῦν τοῦ οὐρανοῦ τὰς πύλας καὶ διάκυσσον· μᾶλλον δὲ οὐχὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν καὶ τότε ὄψει τὸ εἰρημένον. Τὸ γὰρ πάντων ἐκεῖ τιμιώτερον, τοῦτό σοι ἐπὶ τῆς γῆς δεῖξω κείμενον. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις τὸ πάντων σεμνότερον, οὐ τοῖχος, οὐκ ἕροφος χρυσοῦς, ἀλλὰ τὸ βασιλικὸν σῶμα τὸ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρόνου· οὕτω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὸ τοῦ βασιλέως σῶμα. Ἀλλὰ τοῦτο ἔξεστιν ἐπὶ γῆς ἰδεῖν. Οὐ γὰρ ἀγγέλους οὐδὲ ἀρχαγγέλους οὐδὲ οὐρανοὺς καὶ οὐρανοὺς οὐρανῶν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν τούτων σοι δείκνυμι Δεσπότην»³.

Διὰ δὲ τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας τὰ μέλη τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἐνοῦνται ἤδη κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς πορείαν τῶν μετ' Αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως τῶν Οὐρανῶν· «Οὐδὲ εἰς τὸν οὐρανὸν σὲ ἀνάγω· ἀλλὰ μεῖζον ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ· ἐν ἑμαυτῷ τῷ Δεσπότη τοῦ οὐρανοῦ βασιλεύω σε»⁴. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφὴς ἡ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου διακήρυξις, ὅτι ἡ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία εἶναι «τόπος ἀγγέλων, τόπος ἀρχαγγέλων, Βασιλεία Θεοῦ»⁵.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ταύτισις τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δίδει ἀφ' ἑαυτῆς ἀπάντησιν καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τῆς χρονικῆς διαρκείας τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις «οὐ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκταθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τοῦ αἰῶνος»⁶. Ἡ Ἐκκλησία ὡς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν καθίδρυμα τὸ ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἀποτελοῦν τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ προῶριστα, ἵνα μείνη εἰς τὸ διηνεκές⁷. Ἡ στρα-

1. Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ εἰς τὸν ληστὴν..., ὁμιλ. 1,1. P.G. 49,399.

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 11,6. P.G. 57,199. Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 23,3. P. G. 62,167.

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 24,5. P.G. 61,205.

4. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἕξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος..., 11. P.G. 52,406.

5. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 36,5. P.G. 61,313.

6. Εἰς Ψαλμ. 44,12. P.G. 55,203. Πρβλ. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἕξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος..., P.G. 52,397. «Ἡ Ἐκκλησία δὲ οὐδέποτε γηραιά». Πρβλ. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, 2. P.G. 52,429.

7. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 7,2. P.G. 62,52· «Ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καλῶς οὕτως

τευομένη Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς εἶναι ἡ κληρονόμος τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν. «Τίς δὲ ἡ κληρονομοῦσα; Ὑπὲρ τῆς κληρονομοῦσης γὰρ φησιν ἡ προγραφή. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»¹. Κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν θὰ λάμψῃ ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπηλλαγμένη πλέον ἐκ τῶν ἀτελειῶν τῶν μελῶν αὐτῆς θὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ τὴν τελείαν καὶ ἀληθῆ μορφήν της καὶ θὰ ἀποκαλυφθοῦν τότε ἐνώπιον ὄλων ἐκείνων, οἵτινες ὡς μέλη τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἠγωνίσθησαν τὸν «καλὸν ἀγῶνα»², τὰ αἰῶνια καὶ ἀφθαρτα ἀγαθὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, «ἀ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἀ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»³. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καλεῖ ὁ Χρυσόστομος, ὅπως «διηνεκῶς ἀποσκοποῦντες ἐν νῷ ἔχωμεν τὴν πόλιν ἡμῶν Ἱερουσαλήμ, αὐτῆς τὰ κάλλη διὰ

εἶπεν· αὕτη γὰρ οἶδε μόνη μένειν εἰς τὸ διηνεκές. Ἐπεὶ δὲ αὕτη διὰ παντὸς ἔστηκε, βούλεται αὐτὸν καὶ δοξάζεσθαι ὑφ' ἡμῶν μέχρι τῆς συντελείας». Ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι (πρβλ. M. S c h m a u s, ἐνθ' ἄν. σελ. 182. Πρβλ. καὶ τὴν ἀποψιν τοῦ προτεστάντου C u i l m a n n, K ö n i g s h e r r s c h a f t . . . , ἐνθ' ἄν., σελ. 22), ὑποστηρίζουν τὴν ἐσφαλμένην ἀποψιν, καθ' ἣν ὁ βίος τῆς Ἐκκλησίας θὰ λάβῃ πέρασ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ὅτε καὶ θὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποψὶς αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπερεξάρσεως τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀνθρωπίνου στοιχείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὴ τῆς ἱεραρχίας καὶ τῶν μυστηρίων, ἅτινα καὶ θεωροῦν, ὅτι ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας, παραθεωροῦντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Κυρίου, ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἥτις ἀκριβῶς κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν θὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ τὴν τελείαν αὐτῆς μορφήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὰ μυστήρια παρατηροῦμεν, ὅτι α) ἡ ἱεραρχία δὲν ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν ἐντολοδόχον, ὅστις ἀσκει τὸ λειτουργημά του ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, εἶναι δὲ φυσικὸν ἐπὶ τῇ ἐμφάνισι τοῦ ἐντολέως νὰ καθίσταται περιττὴ ἡ ὑπαρξίς της β) Τὰ μυστήρια καὶ δὴ τὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι βεβαίως οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς Ἐκκλησίας ὡς μέσον συντελοῦν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς κοινωνίας τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς κεφαλῆς, ἥτοι μετὰ τοῦ Κυρίου. Ἡ κοινωνία ὅμως αὕτη, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, θὰ καταστῇ πραγματικότης ὑπὸ τὴν τελειότεραν μορφήν καὶ συνεπῶς ἡ Ἐκκλησία ὄχι μόνον δὲν θὰ παύσῃ ὀφισταμένη, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀποκαλυφθῇ ὑπὸ τὴν λαμπροτέραν της μορφήν.

1. Εἰς Ψαλμ. 5,2. P.G. 55,62. Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «Ἐκκλησία» ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἵνα χαρακτηρίσῃ τὴν ἐπὶ γῆς στρατευομένην Ἐκκλησίαν, τὸν δὲ ὄρον «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ἢ «Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν» κυρίως μὲ ἐσχατολογικὸν περιεχόμενον. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 5,1. P.G. 55,62. «Ἐκεῖνην τὴν λῆξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ». Πρβλ. καὶ αὐτόθι στ. 61. «Μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν μέλλομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. Οὐ γὰρ ὁ παρὼν ἐστίν, ἀλλ' ὁ μέλλον· μᾶλλον δὲ ὁ παρὼν καὶ ὁ μέλλον. Ζητεῖται γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθῆσεται ὑμῖν· τὸ δὲ ὀλόκληρον τότε».

2. Πρβλ. Εἰς τὴν ρῆσιν «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. . .», ὁμιλ. 3,9. P.G. 51,298. «Ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης κατὰ διαφόρους καιροὺς εὐδοκιμηκότας ἐπὶ κοινῇ τε καὶ πνευματικῇ εὐωχίᾳ ἐκάλεσε, τοὺς ἤδη φθάσαντας καὶ προαπελθόντας κελεύει τοὺς μετὰ ταῦτα ἀπιέναι μέλλοντας ἀναμένειν, ἵν' οὕτω κοινῇ παραγενομένων ἀπάντων καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἡδονὴ μία ἅπασι γένηται».

3. Α' Κορ. 2,9.

παντός φανταζόμενοι, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις τοῦ βασιλέως τῶν αἰώνων, ἐν ἧ πνεύματα δικαίων, χοροὶ πατριαρχῶν, ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων· ἐνθα τὰ ἄφθαρτα καὶ ἀθέατα κάλλι, ἀ μόνους πρόσσεσι κληρονομήσαι τοῖς παντελῶς λήθην ποιησαμένοις τῶν φθαρτῶν τούτων καὶ προσκαίρων βιωτικῶν μελημάτων, πλοῦτου λέγω καὶ τρυφῆς καὶ τῶν ἐπιβλαβῶν ἡδονῶν τοῦ διαβόλου... Ἐν' οὕτω καλῶς καὶ θεαρέστως βιοτεύοντες κληρονόμοι γενώμεθα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας»¹.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία λαβοῦσα ἀρχὴν ἐν ταῖς ἀνεξερευνητοῖς βουλαῖς τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην, τὴν σπουδαιότεραν καὶ προσφιλεστέραν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ, ἥτις καθαγιασθεῖσα διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἐξ αὐτῆς ἐνανθρωπήσαντος Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κατέστη τὸ ἄχραντον τοῦ Κυρίου Σῶμα καὶ ἡ προσφιλεστάτη Νύμφη Του, μέλλουσα νὰ ἀποτελέσῃ ὡς ἡ τελεία κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀτελεύτητον Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. «Ἡ βασιλεία σου, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων. Οὐ τῶν παρόντων μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρχομένων· ἀτελεύτητος γὰρ καὶ ἀπειρος καὶ μόνη τὸ ἀίδιον ἔχουσα... Πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, πανταχοῦ τῶν αἰώνων, πανταχοῦ τῶν χρόνων ἐκτέταται...² Οὐ γὰρ περιόδους μηνῶν οὐδὲ κύκλους ἐνιαυτῶν οὐδὲ ἡμερῶν ἀριθμὸν ἀναμένει, ἀλλ' ἔστηκε διηνεκῶς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα ἀγαθὰ πέρας οὐκ ἔχει, τέλος οὐκ οἶδεν, οὐ γηρᾶν οὐδὲ μαραίνεισθαι δύναται· ἀλλ' ἔστιν ἀγήρω καὶ ἀθάνατα»³.

(Συνεχίζεται)

1. Εἰς Ψαλμ. 47,4. P.G. 55,224 ἐξ.

2. Εἰς Ψαλμ. 144,4. P.G. 55,469 ἐξ.

3. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον..., 1. P.G. 48,750.